

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
Спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: «ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВИХ ВІДНОСИНИ У
МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ»**

Виконавець: студентка групи МП- 201 Мз, Луцько Віта Петрівна

Керівник: декан факультету міжнародних відносин, д.ю.н, професор,
Волошин Юрій Олексійович

Нормоконтролер: викладач кафедри Головатенко Марина Юріївна

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	
1.1. Поняття і сутність спадкового права у міжнародному приватному праві.....	8
1.2. Спадкування за законом та спадкування за заповітом у міжнародному приватному праві.....	19
1.3. Загальні положення щодо оформлення права на спадщину.....	35
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ КОЛІЗІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	
2.1. Основні колізії у спадкових відносинах з іноземним елементом та колізійні норми спадкового права в міжнародному приватному праві.....	45
2.2. Спадкові права громадян України в іноземних державах та іноземних громадян в Україні.....	54
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНО – ПРАВОВА УНІФІКАЦІЯ НОРМ У СФЕРІ СПАДКУВАННЯ	
3.1. Універсальна міжнародно-правова уніфікація норм у сфері спадкування.....	65
3.2. Уніфікація норм про спадкування на регіональному рівні.....	70
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Спадкові відносини становлять сферу суспільного життя, в рамках якої виникає значна кількість проблем юридичного характеру. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин, зокрема, враховуючи постійне збільшення обсягів міграції населення, розширення сфери міжнародного обміну різноманітними товарами та послугами, об'єктивно посилюється необхідність удосконалення правової регламентації спадкових відносин засобами міжнародного приватного права.

Інститут спадкування є одним із найдавніших інститутів всіх правових систем світу. Вже навіть одна ця обставина свідчить про важливу роль спадкування у суспільних відносинах, яка продиктована необхідністю забезпечення законних інтересів не лише окремих осіб, але й суспільства в цілому.

У сучасному світі мільйони осіб є суб'єктами спадкових відносин. Якщо такі відносини ускладнені іноземним елементом, то правове регулювання таких відносин значно ускладнюється, що зумовлюється наявністю одночасного претендування декількома державами на врегулювання даних відносин. Часто правове регулювання спадкових відносин у таких державах значно відрізняється, що призводить до виникнення численних правових колізій, ускладнюючи реалізацію спадкування і створюючи проблеми як для суб'єктів спадкових відносин, так і для залучених до таких відносин державних органів. Також усі ті питання, що стосуються колізій у спадкуванні як були, так і залишилися дуже складними в міжнародному приватному праві.

Вказане свідчить про актуальність і своєчасність дослідження особливостей колізійного регулювання спадкових відносин у різних державах світу, а також про необхідність подальшої регіональної та універсальної уніфікації національного правового регулювання спадкових відносин шляхом запозичення вдалих рішень у правовому регулюванні спадкових відносин

інших держав або шляхом утворення уніфікованих міжнародно-правових норм (шляхом укладення міжнародних договорів).

Тому різноманітні аспекти спадкових правовідносин були предметом для подальшого теоретичного дослідження в науці міжнародного приватного права. Проте, для подальшого удосконалення регулювання спадкових відносин з іноземним елементом у праві України, а також для підвищення ефективності (у сфері спадкування) міжнародного приватного права загалом, для усунення колізійних проблем, необхідним є проведення ґрунтовного дослідження правового регулювання спадкових відносин з іноземним елементом у національному праві держав світу та у міжнародних конвенціях, у т.ч. шляхом проведення порівняльного аналізу механізмів правового регулювання тих спадкових відносин, що містять іноземний елемент та створити на основі цього ряд рекомендацій як теоретичного, так і практичного значення. І ці рекомендації сприяли б покращенню і підняттю ефективності механізмів захисту прав суб'єктів спадкових відносин з іноземним елементом.

Мета і завдання дослідження. А головною метою цього дослідження є повний, ґрунтовний і деталізований науковий аналіз спадкових відносин, що містять іноземний елемент; створення свого роду характеристик та рекомендацій, що будуть направлені на поліпшення і удосконалення різних механізмів, що регулюють спадкування, захист прав та інтересів спадкодавців та спадкоємців, а також заповнити правові прогалини і різні недоробки у законодавстві України у сфері регулювання спадкових відносин.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні завдання дослідження:

- розкрити поняття, зміст та види спадкування у міжнародному приватному праві;
- розкрити причини появи даних колізій у спадкових відносинах, що є ускладнені іноземним елементом;

- визначити і вивчити той взаємозв'язок, що наявний між міжнародним приватним правом та спадковим правом всередині держав. І саме в момент того процесу, коли регулюються спадкові відносини з іноземним елементом;
- зробити детальний аналіз усіх тих методів і способів правового регулювання спадкових відносин, що містять в собі іноземний елемент. А також охарактеризувати плюси і мінуси кожного із них;
- створити перелік пропозицій, що будуть направлені на покращення вже існуючого законодавства України у сфері спадкування, і висунути дієві та перспективні шляхи його розвитку.

Об'єктом дослідження є саме ті приватноправові відносини, які виникають внаслідок того, що здійснюється правове регулювання спадкових відносин. А ці спадкові відносини містять у собі іноземний елемент.

Предметом дослідження є різні досягнення і матеріали наукової літератури, що мають доктринальне значення. А також сюди належать міжнародні нормативно-правові документи, внутрішньодержавні правові акти України та інших держав, які обходять і стосуються безпосередньо самого об'єкта дослідження.

Методи дослідження. Для того, щоб досягнути дану мету і усі ті завдання, що поставлені перед нами, при створенні та написанні цієї роботи було застосовано цілий комплекс методів. До них належать як загальнонаукові, так і спеціальні.

В самій основі даного дослідження лежить, звичайно ж, загальнонауковий діалектичний метод. Даний метод допомагає з'ясувати, яке місце у загальній системі цивільних правовідносин займає спадковий договір. Наступним є такий метод дослідження як порівняльно-правовий. Цей метод має велике значення при вивченні та дослідженні успішного досвіду держав у сфері регулювання спадкових відносин (які ускладнені іноземним елементом), а також даний метод допоміг зробити підсумовування стосовно можливості використання такого методу в Україні та чи є він доцільним. Ще одним немало важливим методом являється системно-структурний. Він же дав змогу

з'ясувати, яке ж місце у міжнародному приватному праві займає інститут спадкового права. Також даний метод допоміг знайти і розпізнати недоліки, що містяться у спадковому законодавстві України. Наступним із використаних методів є формально-юридичний. Формально-юридичний метод дав змогу вивчити і дослідити норми спадкування. А саме їх зміст, їх структуру, а також те, як вони класифікуються. Ну і останніми із використаних методів є методи аналізу й синтезу. Вони допомогли зробити повний аналіз різних юридичних проблем у сфері спадкових відносин і допомогли знайти шляхи їх вирішення.

Важливу роль зіграли також історико-правовий метод та метод історичного аналізу, які були використані для дослідження виникнення й еволюції спадкового права як в Україні, так і в різних зарубіжних країнах; при дослідженні розвитку основних систем спадкування в зарубіжних країнах та в Україні.

Теоретичну основу дослідження складають праці українських та зарубіжних вчених-правознавців, зокрема: М.М.Богуславського, М.І. Брауна, Г.К.Дмитрієвої, Ю.О.Заїки, О.О.Кармази, А.А.Попова, А.А.Рубанова, С.Я.Фурси та інших.

Апробація результатів дослідження. Наукові результати та певні матеріали даної дипломної роботи були обговорені і висвітлені на II Міжнародній науково-практичній конференції «SCIENCE, SOCIETY, EDUCATION: TOPICAL ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS», що проходила 20-21 січня 2020 року в м. Харкові. А також положення цієї роботи обговорювалися на кафедрі міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. Певні питання і аспекти проблематики дипломної роботи були оприлюднені на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки», яка відбулась 3-6 квітня 2018 р. у Національному авіаційному університеті.

Важливе місце у даному вивченні і дослідженні посідають положення міжнародних договорів та конвенцій у сфері спадкування, а також колізійні норми як українського законодавства, так і законодавства зарубіжних держав.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Що стосується теоретичного значення отриманих результатів, то воно полягає у тому, що висновки і матеріали даної дипломної роботи підкреслюють і доповнюють вже сучасні та існуючі дослідження у сфері спадкування у міжнародному приватному праві. Отримані матеріали, інформація, а також висновки дипломної роботи можуть служити основою та допомагати у наступному розвитку науки міжнародного права у сфері спадкових відносин.

Вироблені висновки та теоретичні положення дипломної роботи можуть використовуватися при складанні різних підручників або навчальних посібників з навчальних курсів та дисциплін таких як «Міжнародне спадкове право», «Міжнародне приватне право», тощо для юридичних факультетів вищих навчальних закладів .

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлена об'єктом, методами, предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, що охоплюються 2-3ма підрозділами, висновків та списку використаних джерел (68 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи – 87 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

1.1. Поняття і сутність спадкового права у міжнародному приватному праві

Спадкове право являється одним з найбільш складних, проте одним з найбільш цікавих інститутів у міжнародному приватному праві, в якому відбиваються різні аспекти життя суспільства, такі як політичні, економічні та соціальні, а також родинні та шлюбні відносини. Звичайно ж, на спадкові відносини досить-таки істотно впливає рівень життя населення, традиції, звичаї та такі цінності людства як гуманність, добросовісність, розумність, справедливість тощо.

І в самій системі міжнародного приватного права спадкове право посідає особливе місце. Виникає право власності, розвиваються шлюбно-сімейні відносини. Саме це зумовлює потребу відповіді на питання у суспільстві стосовно того, яким є призначення майна, що залишиться після смерті особи. Спадкування здійснює не лише суспільно корисні функції, що є на нього покладеними. Але і однією з найбільш важливих гарантій непорушності відносин приватної власності є змога передбачити долю майна після смерті особи і передати його у спадщину. Для будь-якого суспільства принципове значення має певне конкретне вирішення питання про участь громадян у тому, як же справедливо розподілити майнові блага і долю таких благ після їх смерті. [42, с. 5]

Спадкування в міжнародному приватному праві має також важливе практичне значення. Бо, на сьогоднішній день, враховуючи різні міграційні процеси у світі та зростаючі темпи придбання нерухомості за кордоном, актуальність необхідності регулювання спадкових правовідносин, ускладнених іноземним елементом не викликає ніякого сумніву. Разом із тим,

відомо, що в усіх правових системах інститут спадкового права є одним з найважливіших.

Якщо говорити про саме визначення терміну «спадкове право», то традиційно його визначають як сукупність, об'єднання норм, що регламентують порядок переходу майна (або ж майнових прав) померлого до іншої особи в певному установленому законом порядку.

Такий автор, як О.С. Іоффе трактує спадкове право як «сукупність норм, які регулюють відносини, викликані смертю громадянина і ці відносини стосуються як безпосереднього, так і універсального правонаступництва в відповідних йому майнових та особистих немайнових правах і обов'язках, що є важливими і необхідними при їх здійсненні». [26, с. 283]

Спадкове право вважається одним з найбільш давніх інститутів цивільного права. Воно визначене і характеризується як система норм, встановлених державою і дані норми регулюють такі відносини, предметом яких є перехід визначених законом цивільних прав та обов'язків фізичної особи, що померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) в порядку так званого універсального правонаступництва.

Не дивлячись на різноманітність усіх цих визначень, у будь-якому випадку головними і важливими ознаками спадкового права виступають:

- перехід майнових прав і обов'язків померлої особи до його правонаступників;
- порядок правонаступництва визначається самим законодавцем;
- межі даного правонаступництва, а також зміст всіх тих прав і обов'язків, що переходять завдяки правонаступництву, визначаються законом;
- правопопередник, звичайно ж, призначає правонаступника. А у разі відсутності його волевиявлення, це питання визначає законодавець.

Предметом спадкового права являються суспільні відносини, які з'являються лише у випадку існування такої важливої і обов'язкової умови як смерть фізичної особи, а також наявність у неї майнових прав та обов'язків. Якщо відсутній об'єкт спадкового правонаступництва, то неможливим стає і

саме правонаступництво. Тобто, можна сказати, що предметом спадкового права є суспільні відносини, що виникають тоді, коли окремі права та обов'язки померлої особи переходять до її правонаступників [21, с. 20]

Ключовим і важливим моментом у доктрині права спадкування є саме поняття спадкування, тому що саме його зміст встановлює і зміст термінів, що від нього походять. Такими термінами є: «спадщина», «спадкові правовідносини» і так далі.

У статті №1216 Цивільного Кодексу України поняття спадкування визначається як «перехід прав та обов'язків (тобто самої спадщини) від фізичної особи, що померла, до інших осіб. Тобто, іншими словами, переходить усе від спадкодавця до спадкоємця». Підгалуззю цивільного законодавства, яке ще іноді називають «правом спадкування» або ж, досить-таки часто, «спадковим правом», є сукупність правових норм, що здійснюються регулювання спадкування. А саме його умови і порядок. [64]

І саме через це, таке важливе поняття як «право спадкування» вивчається і розглядається у двох розуміннях: об'єктивному та суб'єктивному.

Якщо ж говорити про право спадкування у об'єктивному сенсі, то це сукупність правових норм, що регламентують спадкові відносини. Ці норми, в першу чергу, розкривають порядок та рамки переходу прав і обов'язків від померлої особи до її спадкоємців, або ж інших осіб; а також зупинку і припинення особистих прав і обов'язків тощо. За своїм характером воно збігається з поняттям «спадкове право».

А право спадкування у суб'єктивному сенсі можна трактувати як право учасника відносин бути спадкоємцем після смерті фізичної особи. Це, досить-таки, складне суб'єктивне право включає в себе цілий ряд правомочностей. І виходить, що у спадкоємця з'являється багато прав. Це може бути його право те, щоб прийняти цю спадщину або розподілити його між спадкоємцями. Він може також підтвердити законність набуття цього спадкового майна і так далі. І за своїми характеристиками, природою воно має схожості з поняттям «право на спадкування».

Спадкування розуміється як великий комплекс незалежних, але водночас взаємопов'язаних між собою правовідносин: правовідносин, що виникають із факту відкриття спадщини; правовідносин із факту прийняття чи відмови від спадщини; правовідносин щодо виконання заповіту правовідносин, що виникають відносно охорони спадкового майна тощо.

Тому не випадково право спадкування дуже взаємопов'язане саме з правом власності, оскільки власнику саме завдяки спадкуванню дозволяється реалізувати своє право щодо розпорядження майном. І через це, дане право є одним із дуже поширених засобів набуття права власності. [40, с. 4]

У Частина 2 статті 1220 Цивільного Кодексу України зазначено, що «день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою називається часом відкриття спадщини. А місцем відкриття цієї спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо ж дане місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження його нерухомого майна або його основної частини. У випадку відсутності нерухомого майна береться до уваги місцезнаходження основної частини рухомого майна». [64]

Якщо давати правову оцінку спадщини, то вона впливає з самого розуміння процесу спадкування. А саме як перехід прав та обов'язків від померлої людини її до спадкоємців, являється специфічним процесом, має свою динаміку, яка передбачає певний розвиток, рух, зміни, припинення стану його об'єкта (тобто являє собою сукупність прав і обов'язків, що належали фізичній особі впродовж її життя; в момент відкриття цієї спадщини – з'явлення «спадщини» як категорії; в період до прийняття спадщини спадкоємцем знаходження її у специфічному стані так званої «лежачості»; перетворення спадщини на власність спадкоємця після державної реєстрації). Іншими ж словами, динаміка спадкування як процесу, а спадщини як його об'єкта, реалізується не в хаотичному порядку, а послідовно, узгоджено із динамікою спадкового правовідношення. [58, с. 118]

Відповідно до цього, динаміка процесу при вчиненні провадження щодо видачі свідоцтва про право на спадщину (метою якого є оформлення

спадкових прав спадкоємців), передбачає зміну стану об'єкта такого процесу. [36, с. 56]

Але це зовсім не означає, що відбувається заміна об'єкта чи декількох таких об'єктів спадкування.

Сучасним поглядам спадщини повною мірою відповідає підхід Е. Б. Ейдінової. На думку автора, спадщина – це «майнові та деякі немайнові права і обов'язки спадкодавця, які не спиняються і не перериваються з його смертю, а як єдине ціле переходять до спадкоємців на підставі норм спадкового права». [19, с. 6]

Цікавою є і позиція В. Л. Інцаса, який зазначає, що «спадщина як об'єкт спадкових правовідносин є майном, що являє собою сукупність майнових і особистих немайнових суб'єктивних прав і обов'язків спадкодавця, які не завжди збігаються з тими правами та обов'язками, що переходять у спадок». [27, с. 3]

Якщо ж говорити про принципи спадкового права, то їх становлять такі загальні засади, на яких і реалізується і відбувається спадкування.

До основними принципів спадкового права належать :

1. *«Свобода спадкування»*. Тобто спадкодавець у будь-який час може скласти заповіт на все майно або його певну частину, змінити заповіт чи скасувати або взагалі не складати заповіт. Саме спадкодавець визначає, хто належить до його спадкоємців. Ними можуть бути не лише близькі або родичі спадкодавця, а і будь-яка стороння фізична чи юридична особа або ж держава. Лише від волі спадкодавця цілком залежить воля і зміст. Даний принцип надає одну головну можливість спадкоємцю. А саме, згодитись на спадкування або відмовитись від нього узагалі. А якщо ж виникає така ситуація, коли є закликання відразу за декількома підставами (наприклад одночасно і за законом, і за заповітом), то у цьому випадку він приймає спадщину відповідно до будь-якої із цих підстав. Все на його розсуд. І до того, він має можливість дійти згоди з іншими спадкоємцями про те, щоб змінити розмір часток у спадщині тощо. [28, с. 154]

2. *«Універсальність спадкового правонаступництва»*. У чому ж полягає суть цього принципу? А в тому, що акт прийняття спадщини має своє поширення на всю спадщину, де б вона не знаходилась. І неважливо, чому полягає така спадщина, або складається вона виключно з прав, чи лиш з обов'язків. Предметом даного універсального правонаступництва є весь комплекс прав і обов'язків правопередника, яка, у свою чергу, надходить до його правонаступників. У ст. 1218-1219 Цивільного Кодексу України визначається склад спадщини. Це означає, що спадкоємці набувають усіх тих прав та обов'язків, що у момент відкриття спадщини повністю належали спадкодавцю і внаслідок його смерті не припинилися. Спадщина не може прийматися по частках. Єдиним винятком з цього правила може бути відмова спадкоємця від обов'язків правонаступника за договором довічного утримання. [64]

3. *«Черговість закликання до спадщини при спадкуванні за законом»* – це наступний принцип спадкового права. Пояснення для нього не є складним: головне право розділити спадщину надано спадкодавцеві. Може бути таке, що спадкодавець просто не використав цю можливість і не скористався своїм правом. Тоді у цьому випадку до спадкування будуть закликані усі спадкодавці. Всі послідовно і у порядку черги. До того ж, спадкоємці наступної черги мають можливість отримати таку спадщину лиш за такій важливої умови, якщо спадкоємці попередньої черги відсутні.

Вся суть цього принципу, який закріплено у ст. 1258 Цивільного Кодексу України, полягає в наступному: усі спадкоємці за законом мають абсолютне право на спадкування по чергово.

І тоді кожна з наступних черг за законом отримує своє право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, або ж якщо вони були усунені від права на спадкування. А також у разі неприйняття ними спадщини або взагалі, якщо вони відмовились від її прийняття. [64]

Проте, нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців усі ці черги спадкоємців, звичайно ж, можуть бути змінені. Даний договір

укладається вже після відкриття спадщини. Він взагалі ніяким чином не порушує прав спадкоємця, який не бере у ньому ніякої участі, і прав спадкоємця, що має право на обов'язкову частку у спадщині. До того ж, згідно ч. 2 ст. 1259 Цивільного Кодексу України особа, яка являється спадкоємцем наступних черг (звичайно ж, за законом), за рішенням суду може одержати право на спадкування одночасно із спадкоємцями тієї черги, яка в даний момент має право на спадкування. Важливим є те, що лише за умови, якщо вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала будь-яку іншу допомогу спадкодавцеві, який через різні фактори (похилий вік, хворобу або каліцтво) знаходився у такому безпорадному стані.

4. *«Рівність спадкових часток при спадкуванні (рівність спадкоємців) за законом»* – ще один із принципів спадкового права. Його особливість у тому, що незалежно від віку, статі, родинних або сімейних зв'язків, соціального становища і тому подібного спадкоємці однієї черги отримують право на спадщину абсолютно в рівних частках. Дане положення дістало своє відображення у ст. 1267 Цивільного Кодексу України, в якій закріплено таке правило, що усі частини спадщини кожного із спадкоємців, за законом мають бути і являються рівними.

5. *«Захист непрацездатних родичів і членів сім'ї заповідача»* (забезпечення прав та інтересів обов'язкових спадкоємців). Пояснення цього принципу досить просте і полягає в тому, що спадкування виконує і соціально-забезпечувальну функцію. Тобто, згідно зі статтею 1241 Цивільного Кодексу України «усі малолітні або неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від самого змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом». Вона ще називається обов'язковою часткою. Держава ніколи не підтримає те, щоб за наявності спадкового майна заповідача, особи, яких спадкодавець забезпечував і утримував за своє життя, лишилися б взагалі без будь-якої

допомоги після його смерті. Даний принцип перебуває у тісному взаємозв'язку з попереднім принципом. Вони урівноважують і доповнюють один одного. [28, с. 154]

6. *«Принцип сімейно-родинного характеру спадкування»*. Цей принцип бере до уваги не тільки дійсну, але й припустиму волю спадкодавця. Він полягає у тому, що якщо після спадкодавця не залишився заповіт, то закон самостійно встановлює коло спадкоємців і сам порядок спадкування. Звичайно ж, з урахування припустимої волі законодавця. І до цього спадкування вже запрошується найбільш ближча особа до спадкодавця. Ряд спадкоємців за законом встановлюється, передусім, законодавцем вже залежно від ступеня їх родинних стосунків. Саме на цих головних основах і відбувається регулювання спадкових відносин. Важливою умовою правильного застосування конкретних норм спадкового законодавства є врахування загальних принципів цієї складової цивільного законодавства.

7. *«Принцип охорони спадщини від будь-яких протиправних чи аморальних посягань»* – є останнім принципом спадкового права. Він підкреслює, що дуже важливим є закріплення в законі однієї умови. А саме, змоги ужиття всіляких заходів стосовно того, щоб зберегти спадкове майно. Стаття 1283 Цивільного Кодексу України зазначає, що «охорона спадкового майна здійснюється в інтересах самих же спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою його збереження до моменту прийняття спадщини спадкоємцями або ж до того моменту, коли рішенням суду про визнання спадщини відумерлою набере законної сили». Спадкового майна охороняється до закінчення строку, який встановлено для прийняття спадщини, або ж коли рішення суду про визнання спадщини відумерлою набере законної сили. У тому випадку, якщо спадкування здійснюється не лише за заповітом, але й за законом, виконавець заповіту, якого призначив спадкодавець, просто зобов'язаний вжити заходів щодо охорони усєї спадщини. [64]

Наведені засади є принципами приватного права, однак це не виключає наявності публічних інтересів. У тому, щоб інститут спадкування був

стабільним заінтересовані не лиш громадяни, а і сама держава, тому що у цьому випадку приватні інтереси мають досить-таки тісний зв'язок із безпекою і станом в державі, а також із моральними принципами суспільства. [20, с. 16]

Якщо ж говорити про джерела спадкового права, то ними являються нормативно-правові акти, у яких містяться правила, норми або вимоги, що регулюють суспільні відносини і є в свою чергу загальнообов'язковими. А предметом таких є перехід прав та обов'язків спадкодавця до спадкоємців.

В основі спадкового законодавства лежить *Конституція України* (ч. 1 ст. 4 Цивільного Кодексу України). Вона наділена вищою юридичною силою і, звичайно ж, може бути застосована для того, щоб певним чином урегулювати спадкові правовідносини, бо вона являється нормативно-правовим актом прямої дії. [64]

До джерела спадкового права можна віднести і *міжнародні акти* (зокрема, це міжнародні договори, конвенції тощо). Проте, для того, щоб визнати за міжнародним договором правову природу джерела права необхідно, щоб Верховною Радою України була надана згода на його обов'язковість.

При цьому, у порівнянні з законами України, він носить вищу юридичну силу. Це означає, що якщо у чинному міжнародному договорі, який було укладено у встановленому законом порядку, містяться інші правила, аніж ті, що встановлені відповідним актом спадкового законодавства, то будуть застосовуватися правила міжнародного договору (ст. 10 Цивільного Кодексу України). Прикладом таких міжнародних актів, які характеризуються як джерела спадкового права, є «Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів від 05.10.1961 р.», достовірних смертей від 14.09.1966 р., Конвенція відносно міжнародного управління майном осіб, які померли від 02.10.1973 р., «Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р.» та ін.

Основним важливим актом спадкового законодавства України є Цивільний кодекс України. У цьому вся шоста книга уділяється спадковому праву. Ця

книга ділиться на 7 важливих глав. До них належать: «Загальні положення про спадкування; Спадкування за заповітом; Спадкування за законом; Здійснення права на спадкування; Виконання заповіту; Оформлення права на спадщину; Спадковий договір».

Зміст цієї Книги 6 Цивільного Кодексу України має загальні положення і відображає право власника на розпорядження своїм майном після його смерті (тому що спадкування за заповітом передує і має перевагу перед спадкуванням за законом).

У спадковому праві з'явилася ціла низка важливих і дуже значимих правил і норм стосовно його суб'єктів, волевиявлення заповідача, поділу спадкоємців на п'ять черг і так далі.

Ще одним дуже важливим і досить-таки поширеним джерелом у спадковому праві є і *«інші закони, які приймаються відповідно до Конституції України та Цивільного Кодексу України»*. Закон являється нормативно-правовим актом представницького вищого органу державної влади (ну або безпосередньо народу), який регулює найбільш важливі і значимі питання у житті суспільства. Він, в основному, установлює права і обов'язки громадян, має вищу юридичну чинність і приймається обов'язково з дотриманням особливої законодавчої процедури. [55, с. 343]

Серед таких у спадковому праві можна виділити Закони України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», «Про нотаріат», «Про міжнародне приватне право» тощо.

До законодавства спадкового права можна віднести також і цілий перелік *підзаконних актів*. Вони хоч і є трохи нижчими за ієрархією від Конституції, міжнародних договорів та законів, проте, за деяких обставин також вважаються джерелами спадкового права. Можна стверджувати, що підзаконні акти посідають важливе місце в системі правового регулювання. Вони забезпечують, в першу чергу, виконання законів різними шляхами, а саме: конкретизованого, деталізованого нормативного регулювання, всієї сукупності суспільних відносин. [56, с. 498]

Окреме і важливе місце серед джерел спадкового права у міжнародному приватному праві займає спадковий договір. Такий вважається індивідуальним правовим актом. Але, не дивлячись на це, при його укладенні, дозволяється регулювати не лиш такі відносини, які не є врегульованими актами цивільного законодавства, але й вирішити свої відносини на свій власний розсуд, відхилившись від положень актів цивільного законодавства.

Отже, можна сказати, що у міжнародному приватному праві спадкове право, як одна із його галузей, являється одним з найбільш складних, але і водночас актуальним. У ньому дуже виразно окреслюються якісь окремі аспекти життя суспільства, які як політичні, або ж економічні. Важливу і окрему роль тут відіграються також родинні та шлюбні відносини. І без впливу звичаїв, традицій тут також не обійтись.

Шлюбно-сімейні відносини швидко розвиваються і виникає ціла низка питань. А саме, яким є призначення майна, що залишиться після смерті особи, як справедливо розподілити його серед громадян або ж яка їх участь у цьому цікавому процесі.

Спадкування в міжнародному приватному праві має важливе значення і на практиці, у повсякденному житті. Бо, на сьогоднішній день, багато людей купують нерухомість за кордоном. І тому у актуальності спадкових відносин, що ускладнені іноземним елементом не виникає ніякого сумніву.

Якщо говорити про саме визначення терміну «спадкове право», то різні автори трактують його по-різному. Проте є традиційно сформоване визначення, яке визначає спадкове право як сукупність, об'єднання норм, що регламентують порядок переходу майна (або ж майнових прав) померлого до іншої особи в певному установленому законом порядку.

Виділяють його головні ознаки і предмет. Предметом є самі суспільні відносини, які з'являються лише у випадку існування такої важливої і обов'язкової умови як смерть фізичної особи.

Спадкування розуміється як великий комплекс незалежних, але водночас взаємопов'язаних між собою правовідносин. Тому не є дивним, що право спадкування дуже взаємопов'язане саме з правом власності.

Важливими є ще такі критерії: - спадкодавець у будь-який час може скласти заповіт на все майно або його певну частину, змінити заповіт чи скасувати або взагалі не складати заповіт; - акт прийняття спадщини має своє поширення на всю спадщину, де б вона не знаходилась; - головне право розділити спадщину надано спадкодавцеві; - незалежно від віку, статі, родинних або сімейних зв'язків, соціального становища і тому подібного спадкоємці однієї черги отримують право на спадщину абсолютно в рівних частках; - якщо після спадкодавця не залишився заповіт, то закон самостійно встановлює коло спадкоємців і сам порядок спадкування.

Стосовно важливих джерел у сфері спадкування, то це Конституція України (наділена вищою юридичною силою), міжнародні акти, підзаконні акти, Цивільний Кодекс України і тд.

Проте, для того, щоб визнати за міжнародним договором правову природу джерела права необхідно, щоб Верховною Радою України була надана згода на його обов'язковість.

1.2. Спадкування за законом та спадкування за заповітом у міжнародному приватному праві

У статті 1217 Цивільного Кодексу України зазначено, що спадкування поділяється на два основні види – це спадкування за заповітом та спадкування за законом. [64]

І, звичайно ж, серед питань міжнародного приватного права в області спадкування важливе місце посідають питання, що пов'язані зі спадкуванням за заповітом.

Заповіт можна трактувати як волевиявлення спадкодавця. Це волевиявлення спрямоване на визначення юридичної долі його майна після смерті, виражене у встановленій законом формі. Тобто, іншими словами, заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Фізичній особі надається право шляхом складання заповіту призначити спадкоємців та розподіляти спадкове майно, майнові права та обов'язки на свій особистий погляд.

Заповідач має право за своїм розсудом заповідати своє майно особам, яким він сам захоче. Заповідач може за власним вибором призначити частки спадкоємців в спадщині. Може бути і таке, що він хоче взагалі когось позбавити цієї спадщини. Це може бути як одна особа, так і декілька. І він зовсім не зобов'язаний зазначати або пояснювати причини такого позбавлення. А також спадкодавець може включити до заповіту будь-які інші розпорядження, передбачені правилами Цивільного Кодексу про спадкування, скасувати або змінити складений ним заповіт. [39, с. 642]

Коли спадкодавець розподіляє своє майно за заповітом між спадкоємцями за законом і залишаючи майно одному або кільком із них, він не може залишити без спадку тих осіб, для яких обов'язкова частка встановлена законом. Навіть якщо він позбавляє права на спадкування одного чи декількох спадкоємців за законом і заповідає своє майно будь-яким стороннім особам.

До таких спадкоємців, що мають право на спадкування у будь-якому випадку, відносяться: «неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкодавця».

Це ті найбільш ближчі до спадкодавця люди, котрі в незалежності від того, що написано в заповіті, мають абсолютне право вимагати, щоб їм була залишена половина їх законної частки. Зрозуміло, що неповнолітніми є особи, які не досягли вісімнадцяти років. Непрацездатними ж вважаються жінки, що досягли 55 років та чоловіки 60 років; інваліди I,II,III груп (незалежно від того, чи отримують вони пенсію). Не мають права на обов'язкову частку

спадкоємці усіх інших черг (навіть якщо немає спадкоємців першої черги), а також внуки та правнуки спадкодавця.

Право на отримання обов'язкової частки не може залежати від згоди інших спадкоємців. Проте якщо інші спадкоємці заперечують проти видачі свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку, то з належним позовом вони мають абсолютне право звернутися до суду. Законом встановлюється розмір обов'язкової частки. Він може бути зменшений, але лише в судовому порядку за позовом зацікавленої особи. І важливу роль тут відіграє врахування того, якими були стосунки між цими спадкоємцями та спадкодавцем, що були за життя спадкодавця, а також і інших обставин, що мають істотне значення. Наприклад, це може бути взяття до уваги в окремих випадках і майнового стану особи, яка одержує спадщину тощо. [39, с. 645]

Важливою ознакою, що характеризує заповіт є те, що його зміст не може суперечити інтересам суспільства та інтересам держави. У названому контексті під інтересами суспільства держави, слід розуміти певні цінності. З різноманітності цих цінностей можна взагалі виокремити на два значущі типи: предметні та суб'єктні цінності. Вони обидва доповнюють один одного.

До першого типу один з науковців, а саме О.О. Бандурка відносить «предмети людської діяльності або суспільні відносини. А до них, в свою чергу, включаються природні явища, що розглядаються як об'єкти ціннісного відношення». А до другого відносить – «установки й оцінки, імперативи та заборони, певні цілі, що відображаються як нормативні уявлення; інакше кажучи, це ті способи й критерії, які слугують основою самої процедури оцінювання відповідних об'єктів». [4, с. 329]

Констатація цих цінностей комплексно здійснюється у такому ланцюгу як «індивід – соціум – держава». І на цьому рівні пояснюється, що цінності є загальнообов'язковими і важливими нормами соціального існування. Пояснюється те, що вони формують у сукупності індивідів цілісну та єдину соціальну систему суспільства. А механізм влади, як соціально-історичний феномен є вже похідним від цінності, інтересів і потреб людини. [49, с. 258]

У свою чергу поява інституту державної влади є результатом і досягненням механізму впорядкування та розподілу ціннісних ресурсів життєдіяльності. А важливою складовою системи цінностей являється політична культура – провідний чинник методів, форм і характеру державних режимів. Останньою характерною ознакою є те, що зміст заповіту не може суперечити моральним засадам суспільства.

Це значить, що мораль індивіда в цьому випадку повинна ґрунтуватися на добровільному, самостійному та особистому волевиявленні, а правове регулювання цього волевиявлення має відбуватися за допомогою юридичних норм, авторитетність яких підтримується силою держави. Особа, яка складає такий заповіт, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Іншими словами, абсолютне право на такий заповіт має лиш та особа, що має повну цивільну дієздатність. І якщо така особа розуміє, усвідомлює важливість своїх дій та здатна такими діями управляти.

Впливаючи з цього, заповідачем може бути така фізична особа, яка досягла свого повноліття (вісімнадцяти років). Звичайно, такою може бути і особа, яка не досягла повноліття. Але для цього мають бути свої певні умови. Наприклад, якщо така особа зареєструвала шлюб або ж з досягненням шістнадцяти років працює за певним трудовим договором. Є такі випадки, коли особа є неповнолітня особа записана матір'ю або батьком дитини. І тому, впливаючи з усіх цих випадків, така особа може набути повної цивільної дієздатності. Волевиявлення, звичайно ж, повинне бути вільним і відповідати його внутрішній волі.

Ще раніше зовсім невідомим нашому законодавству був такий різновид заповіту як заповіт подружжя. У ст. 1243 Цивільного Кодексу України зазначається, що подружжя вже отримало можливість скласти так званий спільний заповіт. Його можна скласти лише стосовно майна, яке належить цьому подружжю на праві спільної сумісної власності. За своє життя кожен із подружжя має право відмовитися від складеного ним спільного заповіту. [64]

Така практика складання спільних заповітів подружжя притаманна законодавству Англії, Німеччини.

А от Цивільний кодекс Франції та Цивільний кодекс Російської Федерації прямо забороняє складення таких заповітів. Так, відповідно до ст. 1118 Цивільного Кодексу Російської Федерації можуть мати місце у заповіті розпорядження лиш одного громадянина і не більше. Складання заповіту двома або більше громадянами не допускається взагалі.

У чому полягає юридичний сенс заповіту подружжя пояснює З.В. Ромовська. Автор вважає, що «в отриманні спадщини, головним чином майна, яке було спільною сумісною власністю, тією особою, яка була обрана за домовленістю подружжя», а також у тому, що «той із подружжя, який пережив, продовжує жити у звичному для нього майновому середовищі». [51, с. 103]

Такий автор як Є. І. Фурса також не заперечує можливості складання спільного заповіту подружжям. [62]

Водночас існують і зовсім протилежні й інші думки науковців, зокрема, коли спільний заповіт, який укладає подружжя не тільки не створює ним привілеїв і переваг, а і зовсім навпаки, такий заповіт може бути підставою для не маленьких життєвих труднощів.

Але важливим є те, що такі заповіти можуть бути складені лиш стосовно того майна, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності.

До того ж, не слід забувати, що у разі розірвання шлюбу втрачається й сам статус подружжя, а визнання шлюбу недійсним (недійсність шлюбу) анулює статус подружжя. Спираючись на це, слід зрозуміти, що саме буде відбуватися з таким заповітом. Якщо шлюб буде розірвано і до його розірвання подружжя відмовиться від такого заповіту, неважливо один із них або обидва, то у нотаріуса не повинно виникати питань стосовно дійсності такого заповіту. Зовсім інша і складніша справа, коли від заповіту подружжя мають намір відмовитися особи, що на цей момент вже не являється подружжям.

Пленум Верховного Суду України виніс рішення, за яким «якщо шлюб розривається чи визнається взагалі недійсним вже після складення такого роду заповіту, (ст. 1243 Цивільного Кодексу) цей заповіт позбавляється юридичного значення без пред'явлення відповідного позову. У даній ситуації таке спадкування здійснюватиметься вже на загальних підставах». [48]

Свобода та таємниця заповіту являються фундаментальними принципами при реалізації права на складення особою заповіту.

А значення так званої таємниці заповіту має теж важливе місце. А полягає воно у тому, що певні визначені особи не мають аж ніякого права до відкриття спадщини розказувати, видавати і розкривати будь-які відомості про:

- 1) факт складання заповіту;
- 2) зміст даного заповіту;
- 3) скасування або зміну заповіту.

Нотаріус або інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт, або ж особи, які виступають у ролі свідків, взагалі не мають ніякого права до відкриття спадщини викривати і виказувати будь-яку інформацію про складання такого заповіту, а також ту інформацію, які містить даний заповіт і тд. Це означає, що усі особи, які хоча б якось були причасні до написання і складення заповіту не мають права розкривати інформацію стосовно нього. Навіть якщо такий заповіт був змінений або взагалі скасований.

Проаналізувавши ст. 8 Закону України «Про нотаріат», можна сказати, що це дає можливість розширити список осіб, які не повинні викривати таємницю заповіту у зв'язку з вчиненням їх службових обов'язків, зокрема нотаріальних дій. Це може бути помічник нотаріуса або ж особи, яким у зв'язку з здійсненням їх службових обов'язків чи якоїсь іншої роботи стало відомо якась інформація про нотаріальні дії, та на інших осіб, яким стали відомі дані, що являють собою предмет нотаріальної таємниці. [23]

Підставою появи спадкування за заповітом є юридичний склад. Юридичний склад під собою розуміє - складання заповіту, відкриття спадщини, прийняття спадщини, смерть спадкодавця і так далі. Ті особи, які

можуть бути закликані до спадкування в цьому випадку, вказує у своєму заповіті спадкодавець. Спадкування за законом настає:

- якщо між спадкоємцем і спадкодавцем наявний певний ступінь споріднення або якщо дана особа (спадкоємець) перебував на утриманні у спадкодавця протягом строку, визначеного законом.

- якщо є факт смерті спадкодавця (тобто повинно відбутися відкриття спадщини);

- прийняття спадщини.

Тому, спадкування настає лиш за тієї умови, якщо у законі передбачені певні юридичні факти і тому прямо із закону ніколи не виникає.

С. Н. Братусь пояснює, що «спадкування за законом засновується на такому припущенні, що закон, який встановлює коло спадкоємців, а також черговість їх закликання до спадкування, розміри спадкових часток, повністю відповідає волі спадкодавця, який не бажав або просто не зміг виразити свою волю інакшим шляхом (шляхом заповідального розпорядження)». [8, с. 69]

Спадкування за законом має місце у тому випадку, коли: відсутній заповіт; заповідачем було скасовано заповіт і не написано зовсім новий заповіт; заповіт визнаний недійсним повністю або частково.

Аналізуючи думки такого автора як Ю. О. Заїки, можна зазначити, що «наявність заповіту не викреслює і можливість спадкування за законом. По-перше, заповідано може бути не все майно і тоді та частина майна, яким спадкодавець не розпорядився, буде спадкуватися за законом. По-друге, один із призначених у заповіті спадкоємців може взагалі не прийняти спадщину і тоді ця частка майна, яка йому заповідалася, спадкується спадкоємцями за законом на загальних підставах. По-третє, один із зазначених у заповіті спадкоємців, може відмовитися від спадщини, не визначаючи правонаступника взагалі . По-четверте, один із спадкоємців за заповітом може виявитися негідним і бути виключеним від спадщини. По-п'яте, один із спадкоємців, якому була заповідана спадщина з умовою, може не виконувати визначену заповідачем умову. По-шосте, заповіт у судовому порядку може

бути визнано недійсним у частині, яка порушує права обов'язкових спадкоємців». [21, с. 145]

Спадкування за законом настає тоді, коли особи мають родинні стосунки (це може бути при певному ступені спорідненості та черговості спадкоємців); важливу роль має шлюб або усиновлення; перебування на утриманні у спадкодавця не менше як 5 років до його смерті, або ж проживання однією сім'єю 5 років. [65, с. 1017]

Як правовідносини, спадкування дуже специфічними, так як на перший погляд, зачіпається структура і будова загальних цивільних правовідносин. Його можна сміливо назвати безсуб'єктивним, бо зі смертю зупиняється правоздатність спадкодавця. І тому ж всі його права та обов'язки надходять до спадкоємців у порядку спадкового правонаступництва, що кваліфікується цілим рядом особливостей:

- існування фактичного складу, що передбачений законом. Це ж наприклад написання заповіту, смерть спадкодавця, прийняття спадщини за заповітом;

- комплекс прав і обов'язків, які надходять до спадкоємців, вже як єдине ціле;

- за своїм характером спадкування є універсальним. Це означає, що усі права та обов'язки одночасно переходять на підставі акту прийняття спадщини. [22]

І, як вже зазначалося, спадщина відкривається унаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Відкриття спадщини полягає в тому, що саме з відкриттям спадщини з'являються спадкові правовідносини. Дуже важливо провезти розмежування і розрізнити таке поняття як «відкриття спадщини» (подія) і «відкриття спадкової справи» (дія). Тому що дані юридичні факти на практиці утворюють абсолютно різні наслідки.

Коли відкривається спадщина, у спадкоємців з'являються матеріальні права на те, щоб прийняти таку спадщину або права на відмову від такої.

«Часом відкриття спадщини вважається день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. А під самим днем смерті слід важжати конкретну календарну дату». І, до речі, слід розрізняти такі поняття як «смерть особи» та «реєстрацію смерті» фізичної особи. Це різні речі. Юридично особа вважається померлою з того моменту, коли зроблений певний запис про її смерть органами РАЦСу. У такому випадку видається довідка відповідної форми і у ній зазначається про смерть особи. Або ж оголошення особи померлою може бути виражено у судовому рішенні. Проте все це є лиш підставами для того, щоб реєструвати смерті особи із зазначенням дати її смерті.

Може бути таке, що дата смерті взагалі невідома. Потім, коли особа оголошена померлою, в свідоцтві про її смерть обов'язково має бути записаний місяць або рік смерті. У даному випадку часом відкриття спадщини слід вважати останній день вказаного місяця або року.

Якщо говорити про місце відкриття спадщини, то цей термін вважається виключно юридичним. Тому під ним слід розуміти певний населений пункт, в якому, за думкою спадкоємців, слід визначатися з спадковим наступництвом. Зрозуміло, що місце фактичної смерті і місце відкриття спадщини можуть іноді не збігатися. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця (ч. 1 ст. 1221 Цивільного Кодексу України). На спадкоємців покладається обов'язок доказу останнього місця мешкання спадкодавця. Такими доказами, зазвичай, є: довідка про реєстрацію померлого на момент його смерті. [64]

У тому випадку, якщо спадкування здійснюється за законом, до нього залучаються особи, яких законодавець називає спадкоємцями. Черговість спадкування за законом ґрунтується на тому, що коли спадкодавець висловлює свою волю, він лишив би спадкове майно найбільш ближчим особам, які законом об'єднані в так звані черги, залежно від родинних зв'язків за їх походженням, шлюбних відносин або усиновлення, надання утримання

спадкодавцю, перебування на утриманні спадкодавця, спільного мешкання тощо.

По цих пунктах законом було передбачено певний перелік черг, за якими здійснюється спадкування. У тому випадку, коли немає спадкоємців головних перших черг, то тоді відбувається цей перехід спадщини. Тобто від одної черги до іншої. Може бути і таке, що спадкоємці з певних причин були усунені від спадкування взагалі, або не приймають спадщину (ч. 2 ст. 1258 Цивільного Кодексу України). [64]

Перша черга. Діти спадкодавця у першу чергу мають право на спадкування за законом. До того ж, це можуть бути діти, які зачаті за життя спадкодавця та народжені вже після його смерті. До цієї черги належать також його батьки або один із подружжя (той, хто пережив).

Можуть мати місце і такі випадки, коли помирає батько (або матір), який просто не зміг, не мав можливості або просто не встиг зареєструвати дитину на своє ім'я. Важливим є той, фактор, якщо батьки не знаходились в шлюбі. І тому, щоби довести і мати підтвердження, що така дитина належить до списку спадкоємців, слід негайно пред'явити нотаріусу рішення суду про встановлення факту такого батьківства. Дитина, що зачата за життя спадкодавця та народжена після його смерті буде вважатися дитиною спадкодавця. Але, важливим є те, що така дитина народиться тоді, коли спадкодавець буде знаходитись у шлюбі з матір'ю дитини і не пізніше десяти місяців після відкриття спадщини. В усіх інших випадках нотаріус може порадити матері дитини звернутися до суду для того, щоб встановити факт батьківства. [14, с. 232]

Друга черга. Що стосується другої черги, то право на спадок за законом мають рідні сестри або брати спадкодавця, його бабуся і дідусь, неважливо, батька чи матері.

Брати і сестри, звичайно ж, є спадкоємцями померлого, незалежно від того чи мають вони обох спільних батьків або ж мають тільки спільного батька або спільну матір. Винятком є те, що зведені сестри і брати, якщо у них

немає спільних батьків, не успадковують один після одного.

Третя черга. У третій черзі право на спадок мають рідні дядько та тітка спадкодавця. Але відбувається воно лиш тоді, якщо попередні черги відсутні або якщо ж попередні спадкоємці не прийняли таку спадщину, з певних причин відмовились від неї або ж усунені від права на спадкування.

Четверта черга. До цієї черги належать особи, які жили зі спадкодавцем як одна сім'я не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. У такому випадку, вони теж мають право на спадок. (ст. 1264 Цивільного Кодексу України).

Характерною ознакою, яка відносить осіб до четвертої черги є те, чи мешкають кандидати на спадок однією сім'єю зі спадкодавцем. Отже, головним та визначальним тут є поняття саме сім'ї. Згідно зі ст. 3 Сімейного Кодексу України, сім'єю вважаються особи, які спільно проживають, пов'язані спільним, загальним побутом, мають взаємні права та обов'язки. [53]

Сім'я виникає, звичайно ж, на основі шлюбу або усиновлення. А також немало важливим є кровне споріднення. Ну і також можуть бути інші підстави, якщо вони не заборонені законом, і таких, що не суперечать моральним основам суспільства.

П'ята черга. До найостаннішої черги відносяться інші родичі спадкодавця. Це можуть бути двоюрідні дід та баба, двоюрідні внуки, двоюрідні племінники і тд. І тоді вони отримують спадок.

Відомою є практика Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ). Це отримало назву «Дискримінація незаконних дітей: ЄСПЛ докоряє Німеччині за нерівноправне поводження з незаконними дітьми згідно спадкового законодавства».

Дане рішення ЄСПЛ від 9.2.2017 (Rs Mitzinger проти Німеччини) стосувалося позовів про спадкування жінки, яка народилася в 1940 році як позашлюбна дитина. Батько визнав її своєю дочкою, а також регулярно

контактував з нею. Проте вважалося, що дітей незаміжніх партнерів виключали із правонаступництва і вони не мали права на примусову частку.

Жінка народилася в 1940 році як позашлюбна дитина. Її батько, який визнав її, помер у січні 2009 року. Відповідно до діючого тоді законодавства про спадщину Німеччини вона не могла претендувати на спадщину свого батька, оскільки закон передбачав, що діти, батьки яких не перебувають у шлюбі та які народилися до 1 липня 1949 року - і тим самим до набуття чинності Основним законом - не мають права на спадщину батька. [68]

Рішення ЄСПЛ від 9.2.2017: дочка регулярно відвідувала свого батька, а також мала з ним тісні зв'язки. Суд наголосив на важливості, яку має сьогодні принцип рівності законних та позашлюбних дітей. Лише дуже важливі причини могли б виправдати нерівне поводження. ЄСПЛ визнає цілі, які переслідує німецький законодавчий орган та німецькі суди, у спадковому відношенні "старих" позашлюбних дітей - збереження правової безпеки та захисту спадкодавця та його сім'ї - законними. Однак він вимагає, щоб між використовуваними засобами та переслідуваними цілями була розумна пропорція. Захист виправданих очікувань спадкодавця та його сім'ї повинен був бути підпорядкований обов'язку поводитися з подружніми та позашлюбними дітьми однаково.

Рішення Європейського суду з прав людини ще не є остаточним. Однак у Страсбурзі ще тривають дві подібні справи. Тому залишається чекати, чи реагуватиме німецький законодавчий орган на це рішення новою реформою.

Європейський суд з прав людини постановив, що цей регламент порушує права жінок відповідно до статті 14 (це є заборона дискримінації) разом зі статтею 8 (це право на повагу до сімейного життя) Європейської конвенції з прав людини.

Німецький закон про спадщину вже був змінений через попереднє рішення ЄСПЛ від 2009 року, так що незаконних дітей, які народилися до 1 липня 1949 року та батьки яких померли після 29 травня 2009 року, вважали законними дітьми. Нинішня постанова ще не остаточна, але можна очікувати, що норми

законодавства про спадщину Німеччини знову будуть скориговані стосовно незаконних дітей, а також незаконних дітей, батьки яких померли до 2009 року, також мають право на спадщину. [68]

Ще одним прикладом може слугувати практика в Україні. Так, Н. 24.03.16 р. підписав і посвідчив нотаріально зі своїм братом М. договір про поділ часток у спадщині після смерті матері, відповідно до якого М. отримав у спадщину частку житлового будинку, а Н. залишилися вклади, які належали спадкодавцю і знаходились у ПАТ «Державний ощадний банк України».

З часом Н. довідався, що на вкладах у банку відсутні заощадження спадкодавця, внаслідок чого вважав, що при підписанні вищезазначеного договору про поділ часток у спадщині його брат ввів його в оману, чим порушив його права.

З урахуванням викладеного Н. просив суд визнати недійсним зазначений договір про поділ часток у спадщині від 24.03.16 р., укладений між ним та відповідачем, визнати за ним право власності на частку спадкового майна — житлового будинку в порядку спадкування за законом після смерті матері.

Рішенням Олевського районного суду Житомирської області від 12.04.18 р. позов задоволено частково. Визнано недійсним договір між Н. та М. про поділ часток у спадщині у частині розподілу часток нерухомого майна у спадщині, яка залишилась після смерті їх матері. Визнано за Н. право власності на спадщину, що залишилась після померлої. [43]

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що у спірному договорі про поділ часток у спадщині виключені та обмежені права позивача на спадщину за законом щодо спадкової маси, оскільки існування предмета договору, а саме заощаджень спадкодавця у ПАТ «Державний ощадний банк України», у тому числі спадкоємцями, не перевірено. Отже, при розподілі часток спадкового майна (житлового будинку) позивачу була визначена неіснуюча спадкова маса, тобто порушено принцип рівності часток. Таким чином, зазначений договір про поділ часток у спадщині є нікчемним, а оскільки позивач прийняв спадщину за законом після смерті матері шляхом

проживання з нею однією сім'єю на час смерті, тому за ним слід визнати право власності на частку житлового будинку, який є спадковим майном.

Постановою апеляційного суду Житомирської області від 08.08.18 р. апеляційну скаргу М. задоволено частково. Скасовано рішення суду першої інстанції у частині вимог про визнання права власності на частку спадкового майна, у задоволенні позову Н. у цій частині відмовлено. У решті рішення суду залишено без змін. [43]

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що спірний договір про поділ часток у спадщині є нікчемним, оскільки не відповідає вимогам закону, оскільки не дотримано принципу рівності часток у спадщині.

Сторонами у справі проведено саме поділ спадкового майна, а не зміна часток у спадщині, позивач не реалізував своє право на отримання свідоцтва про право на спадщину за законом у нотаріуса, тому вимоги останнього про визнання за ним права на спадкове майно у судовому порядку є передчасними.

У касаційній скарзі до Верховного Суду відповідач ставить питання про те, аби судові рішення були скасовані. А замість цього ухвалили нове, у якому буде йти річ про відмову у позові, посилаючись на те, що суд невірно застосував норми матеріального права і порушив норми процесуального права. На думку Верховного Суду, суди першої та апеляційної інстанцій, зазначаючи про те, що між позивачем та відповідачем проведено поділ спадкового майна, а не зміна часток у спадщині, не звернули уваги на таке. [43]

Відповідно до ч. 1 ст. 6 ЦК «сторони мають абсолютне право підписати договір, який може не бути передбачений актами цивільного законодавства, але який відповідає всім загальним засадам цивільного законодавства». У ч. 3 ст. 1267 ЦК передбачено, що «спадкоємці можуть укласти між собою письмову угоду, яка, звичайно ж, буде посвідчена нотаріусом. Це може стосуватися нерухомого майна або транспортних засобів». [64]

Згідно з пп. 4.8 п. 4. гл. 10 розд. 2 Порядку № 296/5 «всі частки у спадщині кожного із спадкоємців є рівними. Між спадкоємцями може існувати так звана усна угода. Але така угода повинна стосуватися рухомого майна. Проте можуть бути й інші випадки, які мають бути нотаріально посвідченими. До них належать договір, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, змінити розмір частки у спадщині когось із них».

Аналіз вищезазначених положень закону свідчить про те, що частки у спадщині кожного зі спадкоємців за законом мають бути рівними, крім того моменту, коли спадкоємці за письмовою угодою (договором), посвідченою нотаріусом, не змінили розмір часток у спадщині когось із них.

Ураховуючи викладене, суди, у порушення вищезазначених положень закону та вимог ст. 212 — 214, 303, 316 ЦПК 2004 року, фактичні обставини справи, від яких залежить правильне вирішення спору, не встановили та, вказуючи, що між позивачем та відповідачем проведено поділ спадкового майна, а не зміна часток у спадщині, не звернули уваги на те, що зазначеними положеннями цивільного законодавства передбачено право спадкоємців на зміну розміру часток у спадщині.

При цьому суди не навели відповідного правового обґрунтування, якому саме закону суперечить договір про зміну розміру часток у спадщині, передчасно вважаючи, що зазначений договір є договором про поділ спадкового майна.

Виходячи з наведених обставин, Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, рішення Олевського районного суду Житомирської області від 12.04.18 р. та постанову апеляційного суду Житомирської області від 08.08.18 р. скасував, справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції. [43]

У цій справі слід звернути увагу на позицію Верховного Суду, що договір, який передбачає передання спадкоємцям конкретне спадкове майно, не може бути кваліфіковано як договір про зміну розміру часток у спадщині.

Отже, Цивільний Кодекс України дає нам зазначення про те, що спадкування взагалі ділиться на два основні види – це спадкування за заповітом та спадкування за законом.

Заповіт можна розуміти як волевиявлення спадкодавця. Це волевиявлення полягає у тому, що спадкодавець визначає подальшу долю свого майна після смерті. Він має абсолютне право власноручно скласти заповіт і призначити спадкоємців. На свій розсуд він може будь-як розподіляти це майно, майнові права та обов'язки.

Заповідач має право за своїм розсудом заповідати своє майно особам, яким він сам захоче без пояснення причини. Заповідач може за своїм рішенням призначити частки спадкоємців в спадщині, кому яка належить. Може бути і таке, що він хоче взагалі когось позбавити цієї спадщини. Це може бути як одна людина, так і декілька.

Просто дуже важливим є питання про обов'язкові частки. І особи, які належать до цього переліку просто зобов'язані їх отримати. І спадкодавець не може нічого з цим вдіяти.

Існують найважливіші принципи при реалізації права на складення особою заповіту. До них належать свобода та таємниця заповіту. Вони і є фундаментальними. А це означає, що певні визначені особи не мають права до відкриття спадщини розказувати, видавати і розкривати будь-які відомості про факт складання заповіту, про його зміст, скасування або зміну.

Якщо це нотаріус або інша посадова, службова особа взагалі не мають ніякого права до відкриття спадщини викривати і виказувати будь-яку інформацію, таємницю про складання такого заповіту, а також ту інформацію, що міститься в даному заповіті і тд. Це означає лиш те, що усі особи, які хоча б якось були причасні до написання і складення заповіту не мають права розкривати інформацію стосовно нього.

Проте не слід забувати також про спадкування за законом. Воно має місце тоді, коли: відсутній заповіт; заповідачем було скасовано заповіт і не написано зовсім новий заповіт; заповіт визнаний недійсним повністю або частково.

Спадкування за законом наступає тоді, коли особи мають родинні стосунки або ж перебувають у шлюбі. Важливу роль має також усиновлення.

Якщо річ йде про місце відкриття спадщини, то такий термін вважається виключно юридичним. Тому під ним слід розуміти певний населений пункт, в якому слід визначатися з спадковим наступництвом. Зрозуміло, що місце фактичної смерті і місце відкриття спадщини можуть іноді взагалі не співпадати. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця.

Можна зробити висновок, що всі спадкоємці підпадають під певну категорію черги. Їх небагато, але діти спадкодавця у першу чергу мають право на спадкування за законом. Потім йдуть рідні сестри або брати спадкодавця, його бабуся і дідусь. Наступними є рідні дядько та тітка спадкодавця. Ну а потім особи, які жили зі спадкодавцем як одна сім'я не менш як п'ять років та інші родичі.

Було розглянуто декілька випадків на прикладі України та Німеччини. Дані випадки стосувалися заборони дискримінації та права на повагу до сімейного життя і тд. Це отримало назву «Дискримінація незаконних дітей: ЄСПЛ докоряє Німеччині за нерівноправне поводження з незаконними дітьми згідно спадкового законодавства».

Тому можна сказати, що питання спадкування за законом і заповітом є дуже важливими, бо з ними можна зіштовхнутися кожного дня в нашому житті.

1.3. Загальні положення щодо оформлення права на спадщину

Найважливішим нормативно-правовим актом, який має в собі загальні положення стосовно того, як же здійснити права на спадщину є Цивільний кодекс України. Також усі такі питання регулюються «Законом України «Про

нотаріат» та Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 3 березня 2004 року № 20/5, зареєстрованим за № 282/20595». [45]

Відповідно до положень цих нормативно-правових актів прийняття спадщини повною мірою залежить від волевиявлення спадкоємця. Спадкоємець, неважливо чи за заповітом, чи за законом, постійно має вибір і за своїм рішенням може вирішити, приймати йому спадщину чи не приймати.

При прийнятті спадщини слід звертати увагу на те, що не допускається прийняття спадщини з умовою чи застереженням. Це означає, що неможливо зробити так, щоби якусь одну частинку майна прийняти і взяти, що входить до складу спадщини, а від іншої частини взагалі відмовитися чи взяти її, але за якоїсь умови. Тому та особа, що прийняла частину спадщини, вважається такою, що прийняла усю спадщину.

Якщо спадкоємець відмовляється від прийняття спадщини, то він має право відректися від спадщини взагалі або зробити це на користь якихось інших осіб.

Проте відмова від прийняття спадщини спадкоємця за заповітом не означає, що він позбавлений його права на спадкування за законом. Існує спосіб, у який особи, що воліють прийняти спадщину, можуть реалізувати своє право. Це залежить напряму від того, де вони постійно мешкають. І тому, спадкоємець, який на постійній основі мешкав разом із спадкодавцем на момент того, коли спадщина відкрилася, вже автоматично вважається таким, що прийняв спадщину. Але якщо пройшов певний строк, щоб був встановлений законодавством для прийняття спадщини, він не заявив, що, наприклад, відмовляється від неї.

Може бути така ситуація, коли спадкоємець на час відкриття спадщини не мешкав на постійній основі із спадкодавцем, проте прагне отримати цю спадщину. У цьому випадку, він повинен надати до нотаріальної контори відповідну заяву про її прийняття.

До того написати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини також має право і спадкоємець, який на момент відкриття спадщини постійно мешкав разом із спадкодавцем.

Слід зазначити, що ще на момент своєї чинності, норми Цивільного кодексу Української РСР 1963 року вказували, щоб спадкоємця вважали таким, що прийняв спадщину, але не подав відповідну заявку, мешкання зі спадкодавцем у момент його смерті було зовсім не обов'язковим. Але на сьогоднішній день діючий Цивільний кодекс України зазначає інше.

Вважалося, що спадкоємець прийняв спадщину, якщо він фактично має управління, керування і володіння майном, яке отримав у спадок. Доказом такого фактичного вступу також може бути наявність у спадкоємця ощадних книжок на ім'я померлого, деяких квитанцій. Ними можуть бути квитанції про оплату житлово-комунальних послуг, свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів, страхування майна, державних актів про право володіння землею та інших документів, що видані на ім'я померлого. [41, с. 44]

Заява, у якій спадкоємець зазначає, що приймає спадщину або відрікається від неї повинна подаватися лише особисто спадкоємцем до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини.

Може бути і таке, що заява про прийняття спадщини надсилається поштою. У такому випадку на ній має бути нотаріально засвідчена справжність підпису спадкоємця.

Якщо така заява надійшла, а на якій справжність підпису не засвідчена, вона має прийнятися нотаріусом, потім заводиться спадкова справа, а спадкоємцю пропонується відіслати заяву, оформлену належним чином, або прибути особисто до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. Також необхідно звернути увагу на те, що особа, яка подала цю заяву про прийняття спадщини, має право, звичайно ж, на її відкликання. У цьому випадку законодавство встановлює строк, протягом якого може бути вчинене таке відкликання.

Для того, щоб прийняти спадщину встановлюється загальний строк у шість місяців. Відлік цього строку починається з часу відкриття спадщини. Іншими словами з дня смерті спадкодавця або з того дня, з якого він був оголошений померлим.

«Якщо у особи поява права на спадкування залежить напряму від неприйняття спадщини або незгоди від її отримання іншими спадкоємцями, то з моменту незгоди іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її отримання встановлюється строк для прийняття нею спадщини з терміном у три місяці».

Може бути таке, що строк, який залишився, менший як три місяці. У цьому випадку він продовжується ще до трьох місяців.

Існує також правило, що якщо спадкоємець, який протягом шести місяців, не написав заявку про отримання спадщини, являється таким, що не прийняв її взагалі. Тому, законодавством призначені події, коли термін на отримання і прийняття спадщини може бути збільшений і продовжений. Тоді, особи, які все ж таки виявили бажання прийняти спадщину після спливу цього строку, матимуть на це право, якщо одержать письмове підтвердження і згоду усіх без винятку спадкоємців, які отримали спадщину.

Може бути встановлений додатковий строк, достатній для прийняття спадщини. Він визначається в судовому порядку і за тієї умови, якщо спадкоємець не отримав і не прийняв спадщину своєчасно з вагових і серйозних причин.

Питання процесуального правонаступництва у справах про спадкування, а саме, у спорах про установлення додаткового терміну для отримання спадщини, у спорах, де визнається право на спадкування нерухомого майна, визнання заповіту недійсним, розглядається і вирішується судом з врахуванням норм статей 1218-1219 та 1276 Цивільного Кодексу. [64]

Правовий зміст свідоцтва про право на спадщину дає перелік підстав для здійснення провадження стосовно видачі свідоцтва про право на спадщину, а саме коли:

- негайній реєстрації підлягає майно, що спадкується. Така реєстрація має здійснюватися у певних органах держави. Сюди належать різноманітні транспортні засоби або ж якась нерухомість.

- майно може знаходитися у третіх осіб. До такого майна належать банки, ощадкаси і тому подібне.

- авторські права на літературні, наукові та будь-які інші твори переходять у порядку спадкування.

Види майна, на які нотаріус видає свідоцтво про право на спадщину, на думку О.К. Печеного, - «це нерухоме майно – таке як житло. До нього належать квартири або будинки, різні садиби або інші споруди, приміщення, їх частини; [43, с. 32]

- різні комплекси підприємств, наприклад майнові.

- такі земельні садиби, які належали спадкодавцеві на праві власності;

- земельна частка (ще називають пай);

- частка в статутному капіталі підприємницького товариства;

- різні цінні папери;

- транспортні засоби. Також сюди можна віднести повітряні і морські судна, судна внутрішнього плавання, різні космічні об'єкти;

- вклад у фінансовій установі або банку;

- це можуть бути суми страхових виплат або страхового відшкодування;

- суми пенсій, заробітної плати, аліментів, допомоги в зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, стипендії, інші соціальні виплати, що не були отримані спадкодавцем за життя, за відсутності членів сім'ї спадкодавця;

- суми майнової та моральної шкоди, неустойки присуджені на користь спадкодавця, але які він не одержав у зв'язку зі смертю;

- інші речі, які були приналежні спадкодавцеві за життя (твори мистецтва, предмети антикваріату, зібрання книг, рукописи, меблі, інше цінне майно)».

[16, с. 208]

Зазвичай майнові права від однієї особи до іншої переходять завдяки їх спільній волі. І тут проявляється принцип диспозитивності в приватному

праві, але, все ж таки, при спадкуванні найголовнішим є волевиявлення особи, яка приймає на себе права померлого. А односторонні дії, що викликають ці вільно-правові наслідки, імперативно врегульовані. [67, с. 38]

По-друге, змінилося відношення законодавця до ряду об'єктів цивільних прав, що можуть входити до складу спадщини (ст.ст.1218, 1225-1232 Цивільного Кодексу України).

«Першою і дуже важливою стадією є відкриття спадщини та заведення спадкової справи.

Другою стадією є та, коли встановлюється ряд спадкоємців, кредиторів спадкодавця. Потім відбувається пошук спадкового майна та виділяються частки спадкового майна, яка належить спадкоємцям при спадкуванні з урахуванням наявності заповіту, спадкового договору, заяви другого з подружжя про виділ частки у спільному майні подружжя, осіб, що мають право на обов'язкову частку у спадщині, та інших обставин.

Третьою стадією є оплата державного мита та видача свідоцтва про право на спадщину. При здійсненні такого провадження нотаріус має насамперед врахувати норми матеріального права, закріплені у книзі VI «Спадкове право» Цивільного Кодексу, та інші нормативні акти, залежно від об'єктів спадкового майна та прав, які спадкуються. Наприклад, якщо річ йде про спадкування землі, то тут слід враховувати норми Земельного Кодексу».

При цьому нотаріус теж повинен діяти відповідно до нотаріальної процедури, передбаченої І про «Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та Законом України «Про нотаріат» ». [23]

Без сумніву важливим є і питання про право власності на земельну ділянку, що у порядку спадкування автоматично переходить до спадкоємців на загальних підставах, із збереженням її цільового призначення. Проте, автор Чуднівцев О. Д. зазначає, що «сам процес оформлення спадкових прав на земельну ділянку має свої особливості». [66]

Так, нотаріус при оформленні спадщини шляхом витребування певних доказів повинен ще раз передивитись відповідні факти, зокрема, виявити

склад спадкового майна, на яке отримується свідоцтво. Надання свідоцтва про право на спадщину на майно, яке має реєструватися (у тому числі земельна ділянка), здійснюється нотаріусом після надання право-встановлювальних паперів, які доводять право власності спадкодавця на таке майно. [24]

У тому разі, коли усі спадкоємці відмовляються від прийняття спадщини за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом всієї спадщини, право на спадкування одержують спадкоємці за законом по чергово.

Фахівці наголошують, що досить-таки проблемними є питання стосовно суб'єктного складу спадкоємців, насамперед, їх черговість, яка визначається в різних державах по-різному. Наприклад, ті особи, які в одних державах можуть навіть не бути закликані до спадкування, в інших – вже є спадкоємцями за законом тої чи іншої черги. [5, с. 235]

Спадкоємець за законом, звичайно ж, має право відректися від отримання спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом в незалежності від черги, у тому числі внуків, правнуків, племінників та інших. А той спадкоємець, на чию користь була здійснена ця відречення від права на частку у спадщині, має право відректися від її отримання.

Якщо ж характеризувати охорону спадкового майна, то сама охорона спадкових прав як правовий інститут являє собою система юридичних гарантій додержання законних інтересів передбачуваних спадкоємців та інших осіб, які мають певний інтерес у спадковому майні. В іншій ситуації під охороною спадкових прав вважається комплекс юридичних і фактичних дій, що здійснюються уповноваженими законом суб'єктами, спрямованих на забезпечення цих прав та інтересів. [2]

Головною метою, для якої вживаються заходи стосовно охорони спадкового майна є убезпечення його зберігання, а також попередженню можливого його псування, загибелі чи розкрадання. Виходячи з цього, важливою підставою для вжиття заходів з охорони спадкового майна вважається необхідність запобігання ризиків.

Ці дії стосовно охорони спадкового майна можна характеризувати як комплексний інститут, який включає в себе такі субінститути: опис спадкового майна, охорону обмежено оборотоздатних речей, завдання стосовно охорони спадкового майна, договір збереження та договір довірчого управління спадковим майном тощо. [25, с. 112]

Інакше можна сказати, що охорона спадкового майна є сукупністю юридичних та технічних заходів, які вживаються зацікавленими особами, або за їх настановою призначена особа, виконавець заповіту з метою забезпечення схоронності майна та його спадкування у визначеному законом порядку. [15]

Необхідність забезпечення охорони спадщини з'явилась насамперед неразовими фактами зникнення речей, особливо цінних, які були при особі в момент її смерті або розташовувались в її оселі. [34, с. 954]

І завдяки охоронній функції здійснюється перехід найбільш важливих і вагових суспільних інтересів і потреб на рівень охорони та захисту прав і свобод суб'єктів правових відносин, забезпечення правових вимог, а також здійснення відповідних приписів у правовій поведінці. Тому можна сказати, що у цій функції об'єднуються як інструментальна цінність, так і соціальна ефективність, і соціальна справедливість, адже її результативність виділяється ступенем охорони національних інтересів, правового порядку, погодженого впливу та діяння на важливі правові галузі, які й забезпечують захист прав і свобод громадян. [31, с. 104]

Отже, самим важливим для нас нормативно-правовим актом, який має в собі норми стосовно того, як же здійснити та яким чином взагалі відбувається спадкування є Цивільний кодекс України. У ньому містяться усі необхідні у цій галузі статті та відповіді на найважливіші запитання. Досить-таки часто використовується Закон України «Про нотаріат». До нього теж варто звертатися.

Можна зробити точний висновок, що прийняття спадщини цілком і повністю залежить від того, що забажає спадкоємець і яке його

волевиявлення. Він у даному випадку завжди має вибір і може вирішити, чи хоче він приймати таку спадщину, чи не хоче.

Але важливим фактором є те, що він не може обрати якусь певну часточку із цієї спадщини і взяти її, а від іншого відмовитися. Це означає, що або він приймає усю спадщину, або не приймає її взагалі. Ця процедура є досить складною і тому, якщо все ж таки, він прийняв якусь частку, то вже вважається такою, що він прийняв усю спадщину.

Якщо ж спадкоємець взагалі не хоче бути власником такого майна, що переходить йому у спадок, він може просто відректися від неї і віддати її якимось іншим особам.

Іноді можуть виникати якісь проблеми або спори. У такому разі особа завжди має можливість право звернутися до нотаріальної контори, записати заяву і тому подібне.

Варто пам'ятати, що строк, який встановлений для прийняття майна, спадщини не можна порушувати. Це шість місяців. А рахувати варто з того моменту, коли спадкодавець помирає або ж з того дня, коли він оголошується померлим.

Якщо особи наступних черг черкають на рішення осіб попередньої черги і все залежить від того, прийме спадкодавець майно або ж ні, то з моменту його кінцевого рішення буде встановлений вже новий строк для інших осіб.

Є такий важливий момент, що якщо проходять дані шість місяців, а особа взагалі ніяк не повідомила про себе, про своє рішення, то вона автоматично вважається такою, що відреклася від спадщини. Але можуть бути різні випадки. Тому термін на ні її отримання може бути продовжений. І у тому разі, така особа може її прийняти і має на це абсолютне право, як і раніше.

Охорона спадкового майна є комплексом юридичних та технічних заходів, які виконуються зацікавленими особами, або за їх указом назначена особа, виконавець заповіту з метою забезпечення схоронності майна та його спадкування у визначеному законом порядку.

І завдяки цій функції відбувається перехід найбільш важливих і вагових суспільних інтересів і потреб на рівень охорони та захисту прав і свобод суб'єктів правових відносин, забезпечення правових вимог, а також здійснення певних приписів у правовій поведінці. Тому варто зазначити, що у цій функції взаємодоповнюються як інструментальна цінність, так і соціальна ефективність, і соціальна справедливість, адже її результативність виділяється ступенем охорони національних інтересів, правового порядку, погодженого впливу та діяння на важливі правові сфери, які й забезпечують захист прав і свобод громадян.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ КОЛІЗІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

2.1. Основні колізії у спадкових відносинах з іноземним елементом та колізійні норми спадкового права в міжнародному приватному праві

Так як правові системи є досить-таки різноманітними, в окремих випадках створюються передумови виникнення колізій, це, в основному, пов'язано з тим, що різні країни можуть мати зовсім різну систему регулювання процесу спадкування. Тобто колізії з'являються тоді, коли інші питання спадкування одержують різноманітне закріплення в праві багатьох держав.

Саме слово «колізія» має своє походження від латинського *collisio*, що в перекладі - «зіткнення». Колізію в міжнародному спадкуванні слід розуміти як такий правовий випадок, в якому відносини по спадкуванню взаємопов'язані з двома чи більше внутрішніми національними системами права, що здатні їх регулювати лише через взаємодію.

У науковій літературі терміні «юридична колізія» вживається як у вузькому, так і у широкому значенні. У вузькому значенні колізію слід розуміти як виключно внутрішню, або формальну суперечність у правовій системі, а в широкому значенні цим терміном позначаються розбіжності та протиріччя двох видів — як матеріальні, так і формальні.

Вдалим прикладом широкого підходу є визначення Ю. Тихомировим юридичної колізії. Автор розглядає «юридичну колізію як розбіжність між наявними правовими актами та інститутами, правопорядком та намірами і діями щодо їх зміни, визнання або припинення». [60, с. 43]

У багатьох випадках спадкові відносини виникають стосовно майна, яке є іноземним елементом, і тому у цій ситуації має місце використання колізійної прив'язки як до права власності.

Іноземний елемент в спадкових відносинах виражається в тому, що спадкодавець, всі спадкоємці або деякі з них можуть бути громадянами різних країн, проживати в різних державах, а також майно, що успадковується може знаходитись в різних державах.

На сьогоднішній день просто мільйони громадян являються суб'єктами спадкових відносин. І ці відносини виникають незалежно від їх країни постійного місця проживання, зокрема, так і в Україні. У випадку смерті українця за кордоном або якщо його майно чи майнові права є за межами України з'являється цілий ряд правових проблем, серед яких особливе місце посідають питання правового регулювання спадкових відносин. Яким би чином спадкування не визначалось би, його зміст виводиться до правонаступництва у зв'язку зі смертю фізичної особи.

Проте, що саме повинно бути об'єктом правонаступництва, тобто з чого ж складається спадщина, у різних законодавствах вирішується абсолютно по-різному. У більшості законодавств даний об'єкт зазначається як все майно, що залишилось після померлого. А в Українському законодавстві трактується дещо інакше. За ним до складу спадщини належать усі права та обов'язки, що надходили до спадкодавця на момент відкриття спадщини і не зупинилися з його смертю. Необхідно звернути увагу, що в ст. 1219 Цивільного Кодексу прописаний ряд прав та обов'язків, які не належать до складу спадщини, так як вони непорушно пов'язані з особою спадкодавця. [64]

Зміст спадкування зводиться до правонаступництва у зв'язку зі смертю фізичної особи, яким би чином воно не визначалось . Однак, що ж саме **має бути об'єктом правонаступництва**, тобто з чого ж саме складається спадщина, у різних законодавствах здійснюється також по-різному.

Цивільний кодекс України передбачає, що «для стовідсоткового і об'єктивного рішення питання про **склад спадщини** повинен бути урахований саме момент (година та хвилина) набуття чи зупинення прав та обов'язків. Тому, якщо після настання смерті спадкодавця, але в один день (добу) з її настанням спадкодавцеві отримана грошова винагорода або судом було

прийнято рішення про конфіскацію його майна, такі акти не утворюють юридичних наслідків спадкування. У першому винагорода не може переходити до членів сім'ї спадкодавця або входити до складу спадщини за нормами ст. 1227 Цивільного Кодексу України, бо спадкодавець не встиг набути права на винагороду, а от у другому випадку – так як рішення про конфіскацію було прийняте вже після смерті суб'єкта права власності, майно спадкодавця не переходить у прибуток держави, а зараховується до спадкової маси». [13, с. 366]

Досить-таки цікава ситуація з тим, як визначається склад спадщини в англо-американському праві. «У цьому праві є поширеним інститут так званих «перших грошей». Ось була ситуація, у США це право на перші долари, за яким один з подружжя, що пережив іншого, успадковує все майно померлого, якщо воно не перебільшує фіксованої вартості, розмір якої колишеться від 3 тис. дол. у штаті Нью-Йорк і до 100 тис. дол. в Південній Дакоті».

Зрозуміло ж , що інші спадкоємці долучаються до успадкування лише у тих ситуаціях, коли спадщина за вартістю перебільшує установлені певним правом суми. [59, с. 5]

Існування так званих колізій у міжнародному спадкуванні обумовлено наявністю іноземного елемента, деяким різномайттям між національними правопорядками та їхнім плюралізмом, а також взаємозв'язком національних правових систем у сфері спадкового права. В основному, бачиться абсолютно різний підхід до підстав спадкування, розподілу спадкового майна, форми та змісту заповіту, заповідальної дієздатності громадянина, скасування заповіту тощо. Так, на практиці може з'явитися ситуація, коли громадянин України помирає і лишає після себе спадкове майно, що розташоване як в Україні, так і за її межами. Його спадкоємцями, в такому випадку, можуть бути громадяни різних держав. [54, с. 60 - 61]

Широкого поширення у законодавстві багатьох держав набув принцип застосування закону доміцилію у питаннях спадкування. Так, даний принцип закріплений у «ст. 34 Закону Венесуели «Про міжнародне приватне право», ст.

1197 ЦК Узбекистану, ст. 28 ЦК Греції, ст. 1206 ЦК Киргизії, ст. 1133 ЦК Білорусі, ст. 436 ЦК Монголії та ін.». Можна навести приклад, що у ст. 1224 ЦК Російської Федерації, вказано, що спадкові відносини здійснюються підпорядкування праву держави місця останнього постійного мешкання спадкодавця. Відповідно до ст. 20 Цивільного Кодексу Російської Федерації місцем проживання фізичної особи визнається місце, де ця особа постійно чи переважно проживала. Аналогічно за таким принципом визначається місце проживання і у ст. 6 Цивільному Кодексі Казахстану.

Колізійні норми у сфері спадкування можуть знаходити своє відображення у різних джерелах права. Наприклад, «у таких країнах, як Іспанія, Монголія, Португалія, Луїзіана, Франція, Естонія, Вірменія, Білорусь, Киргизія, Казахстан, Узбекистан, В'єтнам, Греція, Єгипет, тощо колізійні норми спадкового права знаходяться у цивільному кодексі. Проте у Італії, Грузії, Австрії, Угорщині, Румунії, Німеччині, , Польщі, Туреччині, Чехії, Швейцарії колізійні норми спадкування розташовані не в Цивільному кодексі, а у законах про міжнародне приватне право. В Україні колізійні норми спадкування також знаходяться у Законі «Про міжнародне приватне право»». [7].

Проте в Болгарії, Сербії, Чорногорії дані норми містяться у спеціальних законах про спадкування.

В українському Проекті закону про міжнародне приватне право виокремлено три види правових колізій застосування права, що регулює спадкування в міжнародному приватному праві:

- 1) колізії стосовно об'єкта спадкових відносин;
- 2) колізії стосовно здатності до складання заповіту;
- 3) колізії стосовно форми заповіту.

Перша група колізій характерна існуванням поділу майна на рухоме й нерухоме, що зумовлює і визначає різні колізійні прив'язки для його спадкування.

Вітчизняна концепція і теорія міжнародного приватного дає пояснення стосовно пріоритету прив'язки для спадкування рухомого майна до закону

постійного місця мешкання тим, що ці відносини є видом прояву відносин власності, де постійне місце мешкання спадкодавця за кордоном є тим фактором, який визначає зіткнення, сутичку відносин спадкування з системою власності іноземної держави. Якщо спадкодавець живе за кордоном, він утворює біля себе сукупність майнових відносин, які, в основному, входять в систему власності певної країни, тому природно і зрозуміло, що після смерті спадкодавця відносини стосовно надходження майна до спадкоємців є майновими відносинами, які входять в систему власності даної країни.

Щодо громадянства як колізійного критерію, то воно само по собі не утворює взаємозв'язку спадкодавця із системою власності якоїсь країни, не є тим фактором, який веде до взаємодії правових систем, тому правило постійного місця мешкання спадкодавця є більш аргументованим та переконливим. [52, с. 160]

Друга колізія в міжнародному спадкуванні — це та, що стосується здатності до складання заповіту. А саме здатності особи до написання і ліквідації заповіту також за законом постійного мешкання, але в момент його написання або в момент смерті. Потрібність існування колізійних норм стосовно здатності до складання заповіту обумовлена, в основному, значними розбіжностями у цивільному праві різних країн щодо набуття зазначеної здатності. Так, у Швейцарії, Великій Британії, Франції, більшості штатів США можливість до написання заповіту виникає разом з повноліттям — це, звичайно ж, 18 років, «а от за правом Німеччини — по досягненні 16 років. Так само вік 16 років надає право утворювати заповіт у Франції, але тільки щодо половини майна — предмета заповідального розпорядження, а в разі нестачі і відсутності родичів до шостого ступеня споріднення, дозволено заповідати все майно. З 14 років пишуть заповіт у деяких штатах США, а в Англії з 14 років заповіт мають право складати військові і моряки». [38, с. 285]

Законодавства більшості держав не надають здатність до написання недієздатних осіб: душевнохворих, глухих, марнотратників, осіб, що зловживають спиртними напоями, німих, сліпих тощо.

Третя колізія спадкування в міжнародному приватному праві стосується безпосередньо форми заповіту.

Що не дивно, але на форму заповіту постійно впливали різні історичні та культурні традиції права даного суспільства. До прикладу, за доби класичного візантійського приватного права для того, щоб скласти усний заповіт, висувалась вимога про наявність семи свідків, які виконували певні обов'язкові формальності; на той час вже існувала можливість написання «пільгового заповіту» для таких категорій осіб як : воїни, мандрівники. Таким чином, «поранений воїн взагалі міг лишити заповіт кров'ю на щиті, піхвах чи мечем на землі». [63, с. 151]

На сьогоднішній день загальновизнаною є необхідність додержуватись установленої у законодавстві форми для написання заповіту. Форма заповіту не повинна бути складною і обтяжливою, що може перешкоджати можливості скласти заповіт. Проте разом з тим вона має по спроможності і смозі гарантувати автентичність заповіту і здійснювати втілення волі спадкодавця, таємницю заповіту тощо.

Додержання цих вимог до форми заповіту здійснюється законодавствами різних держав абсолютно по-різному. Саме через це заповіт, що складений без додержання установленої форми, може бути визнаний недійсним.

Національні законодавства досить-таки часто встановлюють різні форми заповіту. Наприклад, публічний заповіт в основному складається за участі нотаріуса та свідків (має місце у Німеччині, Франції, Японії, Швейцарії). Цивільні кодекси багатьох країн (США, Італії, Франції, Німеччини) допускають так званий олографічний заповіт. Він має бути власноручно написаний, підписаний і датований спадкодавцем, а потім вже переданий нотаріусу у закритому конверті.

У деяких державах можна написати, хоча і з певними обмеженнями, усний заповіт. Він складається, в основному, за участі свідків (це Німеччина, США). Існують також взаємні заповіти, які застосовуються більше в англо-американському праві, що містять взаємні зобов'язання заповідачів.

Законодавство може пропонувати спрощену форму для написання заповітів. А саме - просту письмову, усну (для тих осіб, що перебувають у місцевості, з якою немає зв'язку через певні обставини). У Каліфорнії був визнаний заповіт, написаний на сходах. [3, с. 539]

Яскравим прикладом є випадок в Англії. Там було прийнято одну форму заповіту: письмовий документ, підписаний заповідачем чи особою за його указом, завірений не менш як двома свідками. Заповіт може бути написаний від руки, будь-яким чином надрукований, оформлений як криптограма; а також можливе взагалі поєднання надрукованого й написаного текстів. [38, с. 284]

А ось у США в різних штатах закріплені норми, значно різні між собою щодо форми заповіту. Так, у одних штатах олографічні заповіти дозволяються, а в інших не визнають зовсім; усні заповіти в деяких штатах допустимі наприклад лиш для рухомого майна чи обмежені певною вартістю спадкової нерухомості; різноманітними є норми щодо кількості свідків і т. ін. В Україні заповіт має бути обов'язково письмовим, підписаним особисто заповідачем, нотаріально посвідченим (ст. 1247 Цивільного Кодексу). [64]

Прив'язка до *locus regit actum* використовується в законодавстві у сфері міжнародного приватного права щодо форми заповіту в таких країнах, як Естонія, Португалія, Мексика, Мадагаскар, Південна Корея, Іран. Інші країни з'єднують прив'язку до *locus regit actum* з національним правом спадкодавця (громадянством). До них належать Польща, Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет, Монголія.

Прив'язка щодо форми заповіту, який має в собі розпорядження нерухомістю за законодавством деяких країн передбачає використання закону місця знаходження нерухомості. Окрім того, якщо ж національне законодавство призначає виконання заповіту за певною формою. Заповіт не буде визнаний дієвим за національним законодавством тоді, коли є протиріччя або розбіжність з національною нормою права (Іспанія,

Нідерланди), хоча не виключене визнання заповіту дійсним за іншими правовими системами.

У більш розвинених цивільних законодавствах світу прив'язка *locus regit actum* додається рядом прив'язок до особистого закону спадкодавця (постійного місця мешкання — доміциля, місця перебування), місця перебування нерухомості чи до права, яке регулює правонаступництво на випадок смерті (це Німеччина, Швейцарія, Ліхтенштейн, Італія, Угорщина, Румунія та ін.).

Отже, утворюючи висновок, можна сказати, що усі правові системи нашого світу є дуже різними. І через це у різних питаннях можуть виникати так звані колізії. Це аргументується тим, що кожна країна має свої порядки, свої закони, і, звичайно ж, свою систему регулювання процесу спадкування. Тобто, такі колізії виникають лиш тоді, коли право багатьох країн має зовсім несхоже одне на одне закріплення.

Термін «колізія» походить з латині. Дослівно його можна перекласти як «зіткнення». Воно так і є, тобто зіткнення різних правових систем і їх порядків. Іншими словами, з'являється такий випадок на практиці, коли одне і те ж питання пов'язане з двома, а то й більше різними правопорядками. І ці країни мають якимось чином врегулювати це питання і вийти із нього достойно. А це можливо лиш через їх спільну взаємодію і сучасні погляди.

У літературі ж, звичайно, такий термін використовується авторами як у вузькому, так і широкому сенсі. Вони мають між собою відмінності, але і одночасно доповнюють один одного і взаємодіють.

Безмежно багато ситуацій трапляється стосовно того майна, яке є іноземним елементом. Тому у цій ситуації буде використано колізійна прив'язка як до права власності.

А з приводу іноземного елемента можемо зробити такий важливий висновок, що даний елемент зазвичай виражений у тому, що суб'єктами спадкових відносин можуть бути іноземні громадяни, або ж іноземцями можуть бути і спадкоємці. Що теж не мало важливо. Та і взагалі, за іноземний

елемент може братися майно, яке знаходиться за кордоном, у будь-якій державі. І, звичайно ж, кожен із суб'єктів прагне вирішити це питання лиш за своїми законами і порядками. На щастя, ми живемо не в античну епоху, і такі питання в наш час вирішуються досить-таки сучасно.

На сьогоднішній день кожен із нас може бути суб'єктом спадкових відносин. І це зовсім не залежить від того, в якій країні ми народилися або проживаємо. Так само і в Україні. Якщо особа, зокрема українець, помирає за її межами, то у такому випадку виникає цілий ряд проблем і питань.

Немало важливе місце посідає питання стосовно того, що саме належить до об'єкту правонаступництва у різних державах. Бо, зазвичай, такі об'єкти також різняться між собою.

Наприклад, у одних країнах – це все майно, що залишилось після померлого. А от у нас в законодавстві пишеться дещо інше. В Україні до складу спадщини належать усі права та обов'язки, що надходили до спадкодавця на момент відкриття спадщини і не зупинилися з його смертю.

Дуже широкого поширення у законодавстві багатьох держав отримав принцип так званого закону доміцилію. Це означає, що спадкові відносини регулюються тут за правом держави місця останнього постійного мешкання спадкодавця.

На сьогоднішній день просто необхідно додержуватись установленої у законодавстві форми для написання заповіту. Вона не має бути складною і обтяжливою, що може перешкоджати можливості скласти заповіт.

І так само, як у всьому іншому, додержання цих вимог до форми заповіту здійснюється законодавствами різних держав абсолютно по-різному. Саме через це заповіт, що складений без додержання установленої форми, може бути визнаний недійсним.

2.2. Спадкові права громадян України в іноземних державах та іноземних громадян в Україні

Український досвід спирається на те, щоб визнавати в Україні всі права спадкування, які виникли на підставі відповідних до них іноземних законів. Наприклад, коли американський суд визнає відповідно до законів США українського громадянина, що проживає на території України, спадкоємцем, то і в Україні він вже буде розглядатись як спадкоємець.

Звичайно ж, на прохання громадян українські суди встановлюють факти існуючих родинних відносин. Бо ці родинні відносини є необхідними для захисту прав спадкування, що виникли відповідно до іноземних законів.

Може бути таке, що суд встановлює факт знаходження спадкодавця і спадкоємця у відносинах дядька і племінника. До того ж, це факт може бути зовсім неважливим з погляду українського права, але він буде підставою для отримання спадщини за кордоном.

Окрім того, українські нотаріуси формулюють акти та посвідчують документи, які є необхідними для втілювання спадкових прав. Для цього вони приймають та розглядають документи, які утворені згідно з вимогами іноземного права, а також складають засвідчувальні записи у такій формі, що не буде мати ніяких протиріч з основами установленого в Україні правопорядку (ст. 98 Закону України «Про нотаріат»). [23]

Важливу роль з охорони спадкових прав українських громадян за кордоном здійснюють консульські установи України. Повноваження цих установ мають своє закріплення у консульських конвенціях.

Тому, згідно зі «ст. 15 Консульської конвенції, яка була укладена Україною з КНДР 8 червня 1994 року», у випадку смерті громадянина держави, що акредитує в державі-перебування, компетентні органи держави перебування мають неодмінно інформувати про це консульську установу.

Якщо спадщина знаходиться в державі-перебування і спадкоємці відсутні у цій державі, то в такому випадку консульська службова особа має право знаходитись при утворенні опису майна та його заклеїці компетентними органами держави-перебування (ч. 1, 2 ст. 16 Консульської конвенції). [44, с. 166]

Якщо є певна консульська конвенція, то консул України може, наприклад, прийняти за кордоном спадкове майно для того, щоб передати його спадкоємцю в Україні. Окрім того, консул вживає заходів стосовно охорони майна, яке залишається за кордоном після смерті громадянина України. Якщо громадянин України помер на території консульського округу, і якщо він знаходився там тимчасово, то всі гроші і речі, які померлий мав при собі передаються консулу.

Відповідно до Консульської конвенції, укладеної Російською Федерацією з КНР, зазначається, що «консул має право отримувати, зберігати і передавати за якимось призначенням речі померлої особи. Про те можливо лише у тому випадку, якщо смерть наступила у громадянина представленої держави, що тимчасово знаходиться в державі-перебування, а також, якщо у померлого відсутні родичі або його представники в цій державі і до того ж залишені померлим речі ніяк не пов'язані із зобов'язаннями, які він узяв на себе під час знаходження в державі перебування».

А Консульська конвенція, укладена Російською Федерацією з США, передбачає, в основному, що «консул має право приймати на себе тимчасову опіку над власністю, що залишена померлим громадянином акредитованої держави. І, звичайно ж, у тому випадку, якщо померлий не залишив спадкоємців, виконавців заповіту, за умови, що така тимчасова опіка має бути передана відповідним чином призначеному адміністратору».

Окрім того, консул може представляти інтереси своїх громадян. У Консульській конвенції, що укладена з КНР, зазначається, що консул без особливої довіреності має право представляти громадянина своєї держави в судах або будь-яких інших органах держави-перебування. Тому загалом

представництво консула, що стосується майна його громадян передбачено в Консульській конвенції, укладеній РФ з США. Представництво консула має своє продовження до тих пір, доки сам спадкоємець не візьме на себе захист своїх прав або не назначить свого представника. У більшості випадків громадяни поручають ведення своїх спадкових справ за кордоном різним адвокатським фірмам. Вони можуть звернутися і до будь-яких інших адвокатів, зокрема, в тій країні, де ця спадщина відкрилась.

Слід звернути увагу, що норми і положення стосовно охорони і виконання спадкових прав громадян України за кордоном знаходяться також у Консульському Статуті України. Той громадянин України, якому є відома інформація про відкриття на його користь спадщини за кордоном, має право звернутися за захистом своїх прав до «Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України», написавши інформацію про це. А саме: [46]

1) інформація стосовно спадкодавця (ПІБ, дата і місце реєстрації смерті, громадянство, останнє місце постійного мешкання);

2) інформація щодо спадкоємців (ПІБ, родинні, шлюбні або інші зв'язки із спадкодавцем; громадянство місце постійного мешкання, місце мешкання на момент отримання інформації про відкриття спадщини);

3) відомості щодо майна, що входить до складу спадщини (дата і місце відкриття спадщини; наявність/відсутність заповіту; склад спадкової маси; місцезнаходження нерухомого майна);

4) інформація щодо особи, від якої надійшло дане повідомлення про відкриття спадщини, а також осіб, які ведуть справу про спадкування.

Допомогою і підтримкою в розв'язанні спадкових питань за кордоном і пошуком спадкоємців займаються також адвокати Української іноземної юридичної колегії («Укрін'юрколегії»). Таким чином, українські громадяни, які мають право на спадщину і воліють отримати те майно, що розташоване на території іноземної держави, можуть звернутися за підтримкою, окрім консулів, також до адвокатів Ін'юрколегії, які розуміються у таких справах.

У галузі спадкових відносин на практиці дуже часто з'являються питання про те, чи можуть українські громадяни отримувати спадкове майно у тому випадку, якщо спадщина відкрилася за кордоном. У цій ситуації слід зазначити, що права спадкування, що з'явилися на підставі певних іноземних законів, загалом і повністю є визнаними в Україні.

На практиці було дуже багато випадків, коли українські громадяни визнавалися спадкоємцями за правом тієї країни, норми якої були застосовані до спадкування. Наприклад, громадянка Попова була визнана спадкоємицею за законом після смерті принцеси князівства Капуртала (Індія), яка померла в Америці, так як вона виявилася сестрою спадкоємиці. Ця сестра – українка за національністю, але яка колись емігрувала з України. Право українського громадянина бути спадкоємцем певної черги (при спадкуванні за законом) і тримати певну частку в спадщині за правилами правової системи іноземної держави ніяким чином не залежить від того, як це питання вирішується в українському законі. У багатьох випадках різні особи, що мешкали за кордоном, заповідали майно радянським громадянам і організаціям. Що цікавим є, наприклад, громадянка США Г. Роджерс заповідала своє майно радянським космонавтам Ю. Гагаріну та Г. Тітову. [6, с. 461]

Різні міжнародні договори фіксують обов'язок нотаріальних контор сповіщати дипломатичні або консульські установи іноземної держави про відкриття спадщини. Іноземець має у визначений термін прийняти спадщину шляхом написання подання заяви в нотаріальну контору особисто. Також він може зробити це через свого представника або поштою.

Іноземці, що мешкають за кордоном, надають заяву про прийняття спадщини в посольство або консульство України за кордоном, а також через Ін'юрколегію.

Після завершення провадження у справах про спадкування майно в свою чергу передається громадянину-спадкоємцю, дипломатичному представництву або консульській установі. При цьому можуть

установлюватися особливі умови для вивозу такого майна (наприклад оплата всіх боргів, одержання спеціального дозволу і т. ін.).

Внутрішнє законодавство України встановлює, що спадкові питання належать до компетенції і сфери державного нотаріату місця відкриття спадщини.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце перебування, спадкодавця. Якщо місце, де проживав спадкодавець невідоме, то місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна (ст. 1221 Цивільного Кодексу України). [64]

Іноземцям в Україні відносно спадкування ніяких обмежень не закріплено. Їм надається національний режим незалежно від того, мешкають вони в Україні чи за її межами. Права спадкування, які з'явилися за кордоном, повністю є визнаними і приймаються в Україні. Ст. 13 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зазначає, що іноземці та особи без громадянства можуть, згідно з законодавством України, мати як власність будь-яке майно, можуть успадковувати і заповідати його. [47]

Двосторонні договори України і Конвенція СНД 1993 року складені за таким самим принципом. А саме - іноземці можуть успадковувати на однакових умовах і в тому ж обсязі, що і громадяни даної держави.

Таке ж саме положення розміщене і у ст. 38 Договору про правову допомогу Росії з Польщею: «Громадяни однієї Договірної Сторони можуть отримувати на території іншої Договірної Сторони майно і інші права шляхом спадкування за законом або за заповітом на тих самих умовах і в тому ж обсязі, що і громадяни цієї Сторони. Громадяни однієї Договірної Сторони можуть давати веління на випадок смерті стосовно майна, що розташоване на території іншої Договірної Сторони».

Важливе значення в цій галузі має не лише надання іноземцям національного режиму, але й використання цього режиму на практиці. У деяких країнах мають своє збереження певні пережитки і намагання обмежити

права спадкоємців-іноземців, шляхом закріплення винятків щодо спадкування деяких категорій спадкового майна і, передусім, земельних ділянок та іншого нерухомого майна.

Але, незважаючи на наявність в РФ винятків, встановлених для іноземців щодо права власності на земельні ділянки, вони зберігають право власності на ті ділянки, що перейшли до них у порядку спадкування, тільки якщо вони не є землями сільськогосподарського користування.

Слід також звернути увагу, що відносно визнання прав спадкування іноземців важливий вплив мають політичні мотиви. Так, у середині минулого сторіччя в період початку «холодної війни» в Каліфорнії, Неваді, Айові та деяких інших штатах США були написані закони, відповідно до яких право спадкування майна, що було в США, було визнано за іноземцями, що мешкали за кордоном, лише за однієї умови взаємності. У ряді штатів практика застосування даних законів пішла шляхом використання принципу матеріальної взаємності.

Крім того, закони штатів Нью-Джерсі, Нью-Йорка, Масачусетса «Про вигоду, використання і контроль» закріпили право судів відмовлятися від надання спадкових грошей спадкоємцям, які знаходились за кордоном, і пристосовувати їх на депозит суду, якщо суд прийде висновку, що зарубіжний спадкоємець не отримає від спадщини «вигоду або користь», або не одержить контролю щодо спадщини.

Використання даних і таких законів у ряді випадків обмежувало права громадян СРСР на отримання спадкових сум, що належали їм. У судовій діяльності на основі законів цих штатів приходилося, що спадкоємці в Радянському Союзі не можуть отримувати майно, яке залишається їм на праві спадщини, яка відкрилася в США, бо все це майно начебто відбирає, радянська держава. Слід звернути увагу, що спеціальних обмежень в одержанні спадкових сум з-за кордону для радянських громадян не було. Вони отримували відповідні суми, але згідно з нормами, що застосовувалися щодо валютних операцій. [6, с. 446]

Перехід спадщини до держави. Для усіх правових систем світу відомі такі випадки, коли у випадках спадкування відсутні як спадкоємці за заповітом, так і спадкоємці за законом. Майно, яке в таких ситуаціях залишається, у правових системах більшості країн визначається терміном «виморочне», або ж «відумерле». У міжнародному приватному праві існує норма, яка має універсальний характер, згідно з якою якщо спадкодавець помер і не залишив спадкоємців, майно переходить до держави. Дане майно надходить до держави на підставі права на спадкування або держава відбирає майно, яке на території стало безхазяйним, на основі свого територіального суверенітету. Якщо така держава є спадкоємцем, то вона може претендувати на все майно спадкодавця, де б воно не було. А якщо держава одержує майно на підставі прерогативи суверенної влади, то у цьому разі вона може поширювати свій суверенітет тільки на майно, яке розташоване на її території, незалежно від громадянства, яке мав померлий.

Підстави, за яких спадщина переходить до держави, є різноманітними в різних правопорядках, і вони створюються на розсуд самої держави. У чинному цивільному законодавстві України (ст. 1277 Цивільного Кодексу) використовується термін «відумерлість спадщини».

Посилаючись на суверенне право здійснювати юрисдикцію в межах своєї території, держави беруть зазначене майно на свою користь. В. Л. Толстих зауважує, що «питання про природу переходу відумерлого майна до держави належить до кола «вічних» і постійних спорів». [61 , с. 201–203]

В Україні лише за рішенням суду спадщина може бути визнана відумерлою і лише за рішенням суду може надійти у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

У ряді деяких країн, зокрема в США, Франції, Австрії, існує зовсім інший підхід: держава отримує майно за так званим правом «окупації». Це означає, так як це майно є безхазяйним, воно повинне перейти до держави.

Якщо говорити про перехід до держави відумерлого спадкового майна, то він можливий лиш в силу «окупації»: держава як суб'єкт публічної влади бере

це майно у свою власність незалежно від того, як ставиться до цього спадкодавець, подібно до того, як це відбувається щодо безхазяйного майна.

Суть права «окупації», яке вперше на законодавчому рівні було зображене у французькому Цивільному кодексі, говорить про те, що «відумерла спадщина аналізується як майно, яке не має власника, і, так як це майно розташоване на території відповідного суверена, воно ним і «захоплюється»». Звідси виходить основний юридичний наслідок: відумерла спадщина, що розташована на території іноземної держави, тобто іншого суверена (наприклад, вклад в іноземному банку), на підставі цього самого права «захоплюється» певним іноземним сувереном. До цього питання слід надати такі випадки із судової практики. В одній зі справ (1954 р.) апеляційний суд утвердив рішення суду першої інстанції, яким були визнані аргументованими вимоги іспанської скарбниці щодо цінних паперів, що були в Англії та належали доміцильованому в Іспанії і померлому там англійцю.

Рішення засновувалось на тому, що спадкодавець не залишив заповіту і не мав спадкоємців за законом, а перехід у таких випадках майна до казни здійснювалося за іспанським правом як спадкування держави. Суд зазначав, що хоч і за англійським правом це майно вважається відумерлим, внаслідок чого має надходити до англійської скарбниці, було б невірно застосовувати англійську концепцію до іноземного права. У наступному рішенні (1936 р.) англійський суд визнав рухомість, що лишилась в Англії після англійця, доміцильованого в Туреччині, такою, що підлягає передачі до англійської скарбниці, бо за турецьким правом відумерле майно переходить до скарбниці як безхазяйне, тобто – за правом «окупації». [35, с. 255]

Тому дивлячись на певну делікатність цього питання, у міжнародному приватному праві відсутні універсальні уніфікації щодо підстав та порядку переходу спадщини до держави. Не мають регулювання схожі ситуації і в Кодексі Бустаманте. У Мінській конвенції розв'язанню цього питання присвячено статтю, за якою якщо за законодавством Договірної Сторони, що підлягає застосуванню при спадкуванні, спадкоємцем є держава, то рухоме

спадкове майно переходить до Договірної Сторони, громадянином якої був спадкодавець у момент смерті, а нерухоме спадкове майно лишається тій Договірній Стороні, на території якої воно перебуває.

Відмінності в обґрунтуванні права держави на відумерле майно мають важливе практичне значення. Так, на практиці може з'явитися ситуація, коли український громадянин помирає за межами України і у нього не залишається взагалі ніяких спадкоємців. Якщо вважати, що майно має перейти до держави як до спадкоємця, то воно повинне перейти до української держави. Якщо ж вважати, що це майно має перейти за правом «окупації», то воно повинне перейти до тієї держави, на території якого цей громадянин помер або залишилося його майно.

Що стосується російського права слід відзначити, що значне збільшення кола спадкоємців за законом, яке передбачене главою 63 Цивільного кодексу РФ (введення семи черг спадкоємців замість двох, що раніше діяли відповідно до Основ 1991 р.), призвело до скорочення випадків виникнення від умерлого майна.

У сучасних міжнародних цивільних відносинах доля від умерлого майна, яке належить іноземцям, регулюється також і двосторонніми договорами про правову допомогу, укладених з цілим рядом держав. Такі договори були підписані, зокрема, СРСР і спеціально регулювали перехід спадщини до держави. Наприклад, Договір між СРСР і В'єтнамом від 10 грудня 1981 року, який став чинним для України з 11 жовтня 1982 року. Згідно з цими договорами, від умерле рухоме майно надається державі, громадянином якої до моменту смерті був спадкодавець, а від умерле нерухоме майно надходить у власність держави, на території якої воно знаходиться. [44, с. 168]

Таким чином, перехід спадщини у власність держави, згідно зі світовою практикою, має місце у двох випадках:

- за правом спадкування, як це встановлено у багатьох державах (і, зокрема, передбачалось у Цивільного Кодексу України 1963 р.);
- за правом «окупації» (законодавство США, Франції, Австрії тощо).

Отже, на цей момент досвід України має стрімкий розвиток у сфері спадкування. І, звичайно ж, наша країна прагне до того, щоб визнавати усі права спадкування, що з'явилися на підставі до іноземних законів. Практика запозичення є немало важливою і цікавою.

В основному, дуже важливою є практика судових установ. Часто суди України встановлюють факти існуючих родинних відносин. Якщо такі відносини існують, то у такому випадку родинні стосунки є просто необхідними для того, щоб захистити права спадкування, які з'явилися відповідно до іноземних законів.

Неймовірно важливу роль з охорони спадкових прав громадян України за кордоном відіграють консульські установи України. Їх повноваження зазвичай закріплені у консульських конвенціях.

Досить часто виникають ситуації, коли спадщина знаходиться в державі-перебування. І до того ж у такій державі спадкоємці відсутні. Тоді консульська службова особа має абсолютне право знаходитись при написанні опису майна та його упаковці компетентними органами держави-перебування.

У разі існування певної консульської конвенції, консул України може прийняти за кордоном спадкове майно для того, щоб передати його спадкоємцю в Україні. Окрім того, він робить усі необхідні заходи стосовно охорони майна, яке перебуває за кордоном після смерті громадянина України.

На практиці зустрічалось дуже багато випадків, коли українські громадяни визнавалися спадкоємцями за правом тієї країни, норми якої були застосовані до спадкування.

Різні міжнародні договори зафіксують обов'язок нотаріальних контор оповіщати дипломатичні або консульські установи іноземної держави про відкриття спадщини. Іноземець має у вказаний термін прийняти спадщину шляхом написання подання заяви в нотаріальну контору особисто. Також він може зробити це через свого представника або поштою.

Іноземці, що мешкають за кордоном, надають заяву про прийняття спадщини в посольство або консульство України за кордоном, а також через Ін'юрколегію.

Після завершення провадження у справах про спадкування майно в свою чергу передається громадянину-спадкоємцю, дипломатичному представництву або консульській установі.

Немало важливим є питання про так звану «відумерлість» спадщини. Він використовується у законодавстві України. Цей термі означає, що коли майно нікому не дісталось, воно просто надходить до держави. Причин, коли спадщина надходить до держави, є багато в різних правопорядках, і вони утворюються на розсуд самої держави.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА УНІФІКАЦІЯ НОРМ У СФЕРІ СПАДКУВАННЯ

3.1. Універсальна міжнародно-правова уніфікація норм у сфері спадкування

Спадкові відносини, ускладнені іноземним елементом, за своїм характером є досить-таки складними, так як постійно пов'язані із правопорядками двох або ж більше держав. А це, звичайно ж, призводить до виникнення проблем їх належного правового регулювання.

Відсутність єдиних колізійних норм спадкування та збігу з колізійними нормами інших правопорядків, на думку такого автора як М. Браун, може привести до того, що «така особа втратить право спадкувати. Поки що немає єдиної системи колізійного права. Тому доля кожних правовідносин підлягає випадковості. Розмаїття колізійних норм завдає серйозного удару сучасній правосвідомості». [9, с. 23]

Така собі ідея уніфікації колізійних норм з'явилася ще в кінці ХІХ ст. як теорія універсалістів. Але і на сьогоднішній день втілити даний задум не вийшло. Абсолютно різні погляди вчених спостерігаються і стосовно питань, які пов'язані із доцільністю проведення уніфікації колізійних норм або ж матеріально-правових.

Вважається, що на практиці існує необхідність як в уніфікації колізійних, так і матеріально правових норм у галузі спадкування, у зв'язку із чим надавати перевагу і першість якомусь одному із видів цієї уніфікації зовсім недоцільно. Але впровадити уніфікацію матеріальних норм у галузі спадкування, порівняно з уніфікацією колізійних норм, є процесом достатньо складним, а в багатьох випадках і неможливим.

На думку О.О. Кармази, «відмінність та несхожість між правом окремих держав у сфері спадкування є настільки великими, що уніфікація матеріально-правових норм на міжнародному рівні є взагалі недосяжною. Нині є

можливою лиш уніфікація окремих норм або уніфікація на регіональному рівні. Така уніфікація проводиться між тими державами, що мають однакові правові системи». [29, с. 200]

Уніфікація в галузі міжнародного приватного права, на думку Г.К. Дмитрієвої, це є співпраця держав, що спрямована на утворення, зміну чи припинення однакових правових норм у внутрішньому праві певного кола держав. [17, с. 175]

Проте, можна сказати, що міжнародна уніфікація на сьогоднішній день у сфері спадкування є досить незначною. На міжнародному рівні було прийнято лиш декілька багатосторонніх міжнародних договорів, а саме:

1. *«Гаазька конвенція про колізії законів стосовно форми спадкових розпоряджень від 5 жовтня 1961 року»*. [11]

Цією конвенцією передбачено великий вибір колізійних прив'язок. Так, ст. 1 Конвенції передбачає, що заповіт є дійсним стосовно форми, якщо його форма відповідає внутрішньому законодавству держави. Важливо також: де заповідач його склав; постійного місця проживання заповідача на момент складення заповіту чи на момент його смерті; звичайного місця проживання заповідача на момент складення заповіту чи на момент його смерті; громадянства заповідача на момент складення заповіту чи на момент його смерті настільки, наскільки це стосується нерухомості, – її місцезнаходження. Україна приєдналася до цієї Конвенції 17 грудня 2009 р. із трьома застереженнями. А отже, відповідно до цієї Конвенції визначення того, чи мав заповідач постійне місце проживання в певному місці, регулюється правом цього ж місця. До того ж Україна зробила застереження, відповідно до якого залишила за собою право визначати місце постійного проживання заповідача відповідно до закону суду (*lex fori*). Окрім цього, Україна залишила за собою право не визнавати заповіти, складені громадянами України в усній формі. Виключенням є ті заповіти, які вчинені за виняткових обставин. Для України Конвенція набула чинності 14 травня 2011 року.

2. *«Вашингтонська конвенція, що передбачає уніфікований закон про міжнародний заповіт від 26 жовтня 1973 року»*. [10]

Ця конвенція є одним та єдиним прикладом уніфікації матеріальних норм спадкового права, інші конвенції мають уніфіковані колізійні норми щодо спадкування.

Конвенція містить зобов'язання для держав-учасниць. Наприклад, включити у внутрішнє законодавство положення, що стосуються характерної форми міжнародного заповіту. Заповіт, який складений у такій формі, вважається дійсним з погляду форми. І неважливим є місце його складення, місце знаходження майна, громадянство, постійне чи тимчасове місце проживання спадкодавця.

Фактично, «міжнародний заповіт» є формою, розробленою і опрацьованою із врахуванням світових законодавств та практики у сфері спадкування. Такий заповіт повинен бути письмової форми, причому не важливо, щоб він був складений самим заповідачем, є допустимим використання технічних засобів. Якщо особа неспроможна скласти заповіт самотійно, за неї це можуть зробити інші особи, але зі слів цієї людини. Заповідач за наявності двох свідків і особи, що має посвідчити заповіт, оголошує, що даний документ є його заповітом, і йому відомо про зміст такого заповіту. Ознайомлення свідків та уповноваженої особи зі змістом заповіту не являється обов'язковим. Закон встановлює лояльні вимоги і правила до можливості бути свідком, визначаються вимоги щодо посвідчення заповітів тощо. [18, с. 362]

3. *«Конвенція про право, що застосовується до спадкування майна померлих осіб, прийнята у Гаазі 1 серпня 1989 року»*. [33]

Ця Конвенція встановлює право, що застосовується до спадкування майна померлих осіб.

Конвенція не може бути застосована щодо визначення: а) форм розпорядження майном після смерті; в) тих питань, що стосуються спільної власності подружжя; г) майнових прав, інтересів або активів, що створені або передані іншим способом, ніж у спадок. Наприклад, у спільній власності з

правом на виживання (survival), пенсійних планів, договорів страхування. Стаття 3 даної Конвенції зазначає, що спадкування регулюється правом тієї держави, в якій спадкодавець на момент його смерті мав постійне місце проживання, за умови, що він був громадянином цієї держави.

Регулюється спадкування також правом держави, в якій спадкодавець на момент його смерті мав постійне місце проживання, але за тієї умови, що він проживав у цій державі не менш, ніж 5 років, що прямо передували його смерті. Проте у виключних ситуаціях, якщо в момент його смерті він був прямо тісно пов'язаний з державою, громадянином якої він був, застосовується право цієї держави. А у всіх інших ситуаціях до спадкування буде застосовуватися право держави, громадянином якої був спадкодавець на момент смерті. І якщо на цей момент він більш тісно не був пов'язаний з іншою державою.

Конвенція також передбачає спроможність спадкодавця вибрати право, яке буде застосовуватися до спадкування всього його майна. Проте даний вибір буде мати силу лише у разі, якщо на цей момент чи на момент його смерті він був громадянином цієї держави чи мав у ній постійне місце проживання. Такий вибір має бути зроблений у формі, що відповідає формальним правилам і вимогам щодо розпорядження майном на випадок смерті. Чинність такого вибору визначається за правом обраної держави. До того ж, спадкодавець має право обрати право однієї або декількох держав, що регулюють спадкування окремих видів майна. Тому, можемо сказати, що хоча Конвенція так і не набула чинності, проте є основним та важливим кроком щодо уніфікації спадкових відносин.

4. *«Гаазька конвенція про міжнародне управління спадковим майном від 2 жовтня 1973 року»*. [12]

Цією конвенцією передбачено впровадження спеціального сертифікату. Або його ще називають «міжнародне посвідчення адміністратора спадщини». Даним документом визначаються повноваження адміністратора щодо управління рухомим майном, яке входить до складу спадщини. Конвенцією

також передбачено вимоги, пов'язані із формою такого документа, умови визнання і підстави для відмови у визнанні таких посвідчень. Питання, пов'язані із видачею даного документа, регулюються правом держави звичайного місця проживання спадкодавця.

Отже, спадкові відносини, ускладнені іноземним елементом, за своїм характером є складними, оскільки завжди пов'язані із правопорядками двох або більше держав. А це, в свою чергу, приводить до виникнення проблем їх належного правового регулювання.

Відсутність єдиних колізійних норм спадкування та збігу з колізійними нормами інших правопорядків може призвести до того, що особа втратить право спадкувати.

Вважаємо, що на практиці існує потреба як в уніфікації колізійних так і матеріально правових норм у сфері спадкування, у зв'язку із чим надавати перевагу одному із видів такої уніфікації недоцільно. Проте провести уніфікацію матеріальних норм у сфері спадкування, на відміну від уніфікації колізійних норм, є процесом досить складним, а в більшості випадках і неможливим.

Розбіжності між правом окремих держав у галузі спадкування настільки великі, що уніфікація матеріально-правових норм на міжнародному рівні є недосяжною. Нині можлива лише уніфікація окремих норм або уніфікація на регіональному рівні – між державами з однаковими правовими системами.

Уніфікація в галузі міжнародного приватного права - це співпраця держав, спрямована на створення, зміну чи зупинення однакових правових норм у внутрішньому праві певного кола держав.

На сьогоднішній день міжнародна уніфікація у сфері спадкування є незначною. На міжнародному рівні було прийнято лише кілька багатосторонніх міжнародних договорів, а саме:

1. «Гаазька конвенція про колізії законів стосовно форми спадкових розпоряджень від 5 жовтня 1961 року».

2. «Вашингтонська конвенція, що передбачає уніфікований закон про міжнародний заповіт від 26 жовтня 1973 року».

3. «Конвенція про право, що застосовується до спадкування майна померлих осіб, прийнята у Гаазі 1 серпня 1989 року».

4. «Гаазька конвенція про міжнародне управління спадковим майном від 2 жовтня 1973 року».

3.2. Уніфікація норм про спадкування на регіональному рівні

На думку В.І. Кисіля, «великий успіх мали старання щодо уніфікації норм про спадкування на регіональному рівні (Європейські співтовариства, країни Латинської Америки, країни СНД). Проте чи не найбільш впливовим механізмом міжнародно-правового регулювання спадкових відносин на сьогоднішній являються двосторонні міжнародні договори». [30, с. 167]

Уніфікація колізійних норм у сфері спадкування в країнах СНД була проведена як на регіональному рівні, шляхом прийняття у Мінську 22 січня 1993 р. *Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах* так і шляхом укладання деякими державами двосторонніх міжнародних договорів у сфері надання правової допомоги. [32]

Конвенція про правові відносини і правову допомогу у цивільних, сімейних та кримінальних справах застосовується до тих справ про міжнародне спадкування, які зачіпають правопорядки країн – учасників СНД за умови відсутності між ними належного двостороннього договору.[1, с. 416]

Питанням спадкування в конвенції присвячений розділ 5, який має сім статей: принцип рівності; право спадкування; компетенція дипломатичного представництва або консульської установи у справах про спадщину; перехід спадщини до держави; заповіт; компетенція у справах про спадщину; заходи для охорони спадщини.

Принцип рівності, згідно з конвенцією, полягає у тому, що громадяни кожної з Договірних Сторін успадковують на територіях інших Договірних Сторін майно або права за законом або за заповітом на рівних умовах і в тому самому обсязі, як і громадяни цієї Договірної Сторони. Конвенція надає привілеї роздільному режиму колізійного регулювання права спадкування майна. У такому випадку, якщо спадкове майно належить до нерухомого, то використовуватись буде та колізійна прив'язка, законодавство Договірної Сторони, на території якої знаходиться це майно.

Якщо говорити про інше майно, то – законодавство Договірної Сторони, на території якої спадкоємець мав останнє постійне місце проживання (ст. 45 Конвенції).

Відповідно до ст. 47 Конвенції, «спроможність особи до написання і скасування заповіту, а також форма заповіту і його скасування визначаються за правом тієї країни, де заповідач мав місце мешкання в момент написання акта. Але заповіт або його припинення не можуть бути визнані недійсними внаслідок недотримання або порушення форми, якщо остання задовольняє вимоги права місця його складання». [32]

Конвенція має також особливі положення про компетенцію по справах про спадщину, яка залежить від виду спадкового майна. Так, ст. 48 містить положення і зазначає, що провадження у справах про спадкування рухомого майна компетентні вести установи Договірної Сторони, на території якої мав місце мешкання спадкодавець у момент своєї смерті, а щодо нерухомого майна – установи Договірної Сторони, на території якої було майно.

Стаття 49 містить положення про компетенцію дипломатичного представництва та консульської установи у справах про спадщину. До того ж дипломатичним представництвам або консульським установам не обов'язково мати спеціальне доручення, щоб представляти в установах інших Договірних Сторін громадян своєї держави, якщо вони відсутні або не призначили представника. Дійсними для України двосторонніми міжнародними договорами про правову допомогу є договори з двадцятьма державами.

За часів незалежності Україна підписала двосторонні договори про правову допомогу в цивільних та сімейних справах із Китайською Народною Республікою (1992 р.), Литвою (1993 р.), Польщею (1993 р.), Грузією (1995 р.), Латвією (1995 р.), Молдовою (1995 р.), Естонією (1996 р.), Македонією (2000 р.), Румунією (2002 р.), Кіпром (2005 р.) та іншими державами. Чинними для України залишаються договори, укладені між Радянським Союзом та Албанією (1958 р.), Болгарією (1975 р.), В'єтнамом (1981 р.), Іраком (1973 р.), КНДР (1957 р.), Республікою Куба (1957 р.), Монголією (1958 р.), Грецією (1981 р.), Кіпром (1984 р.), Сирійською Арабською Республікою (1984р.) та ін.. [18, с. 79]

На сьогоднішній день уніфікація колізійних норм у галузі спадкування шляхом укладення двосторонніх міжнародних договорів про правову допомогу є найбільш успішною. Але, аналізуючи зміст таких договорів, звертається увага на різний підхід стосовно розуміння принципу рівності у галузі спадкування, так і різноманітний підхід у галузі колізійного регулювання питань можливості складати та скасовувати заповіт, форми заповіту та його дійсності, визначення обов'язкової частки у спадщині тощо. Також спостерігається, що одні міжнародні договори про правову допомогу мають лише колізійні норми стосовно форми заповіту, а інші регулюють питання можливості складати заповіт, форми заповіту, його зміну та скасування.

Так, наприклад, можна виокремити у міжнародних договорах про правову допомогу три основні підходи до розуміння змісту принципу рівності у галузі спадкування, а саме: шляхом надання іноземцям таких самих прав у сфері спадкування як і власним громадянам. У даному підході відбувається зрівняння у спадковій правоздатності; шляхом надання іноземцям «національного режиму». У другому підході їх спадкова правоздатність визначатиметься, виходячи із норм національного законодавства спадкодавця чи заповідача; шляхом установлення в міжнародному договорі деяких обмежень у сфері реалізації спадкової правоздатності, тобто закріплення

винятків виходячи із загального принципу рівності у спадкових відносинах.
[37, с. 231]

У галузі спадкування міжнародні договори про правову допомогу впливають із дуалістичного принципу, а саме розподілу спадкового майна на рухоме та нерухоме. Якщо ж говорити про спадкування нерухомого майна, то міжнародні договори про правову допомогу мають однаковий підхід у сфері регулювання і виокремлюють колізійну прив'язку до законодавства тієї Договірної держави, на території якої знаходиться це майно.

Щодо спадкування рухомого майна, то міжнародні договори про правову допомогу користуються різноманітними колізійними критеріями. Наприклад: законодавство держави, громадянином якої був заповідач на момент смерті; законодавство держави, на території якої спадкодавець мав останнє місце проживання; законодавство держави, на території якої спадкодавець мав останнє місце проживання на момент смерті тощо. До того ж, варто зазначити, що двосторонні міжнародні договори в області надання правової допомоги лишають поза увагою правове регулювання великої кількості питань. Це, в основному ті, які можуть бути пов'язані із : можливістю написати ті чи інші види заповітів; видами допустимих умов заповіту; межами розпорядження спадковим майном тощо.

Однією із найбільш успішних спроб здійснити міжнародну уніфікацію колізійних норм у сфері спадкування на регіональному рівні є прийняття *«Регламенту «Рим IV»*. Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 650 про компетенцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, прийняття і виконання нотаріальних актів з питань спадкування», а також про створення європейського свідоцтва про спадкування був прийнятий 4 липня 2012 р. і набрав чинності в 2015 році.[50]

Сфера дії цього Регламенту розповсюджується на всі цивільно-правові аспекти спадкування майна померлих. До таких аспектів відносяться: всі форми передачі майна, прав та обов'язків з причин смерті, як добровільної

передачі на підставі розпорядження на випадок смерті, так і передачі шляхом спадкування без заповіту.

Регламент зазначає, що «за загальними правилами до регулювання спадкових праводносин використовується право держави, у якій спадкодавець мав постійне місце проживання на момент смерті. Але заповідач має право вибрати право держави, громадянином якої він був на момент такого вибору чи на момент смерті».

Разом з цим правом визначається така важлива складова, як здатність особи на написання заповіту. Уніфікований акт містить також систему альтернативних колізійних прив'язок, що стосуються формальної дійсності заповіту. Так, згідно зі ст. 27 Регламенту, «заповідальне розпорядження, складене у письмовій формі, є дійсним з точки зору його форми, якщо остання узгоджується з правом. Це означає, що держава, в якій було складено заповідальне розпорядження; держава, громадянином якої є спадкодавець або хоча б одна із осіб, яких стосується заповідальне розпорядження; держави, в якій спадкодавець або хоча б одна із осіб, яких стосується заповідальне розпорядження, має свій доміцилій; держава, в якій спадкодавець або хоча б одна із осіб, яких стосується заповідальне розпорядження, має своє звичайне місце проживання; держава, в якій розміщено нерухоме майно». При цьому доміцилій, громадянство, звичайне місце проживання може визначатися або на момент складання заповідального розпорядження, або на момент (час) смерті. Тому, у питаннях регулювання форми заповідальних розпоряджень положення Регламенту майже у всьому обсязі кореспондуються із приписами Гаазької конвенції 1961 р. про колізії законів, які стосуються форми заповітів. [57, с. 103]

Нововведенням Регламенту є запровадження європейського свідоцтва про спадкування. На основі цього документа будь-який громадянин країни ЄС зможе підтвердити свій статус спадкоємця в іншій державі і учасниці чим уникне будь-які формальності пов'язані із встановленням статусу спадкоємця на території держави місця спадкування.

Отже, більший успіх мали зусилля щодо уніфікації норм про спадкування на регіональному рівні. Однак чи не найбільш дієвим механізмом міжнародно-правового регулювання спадкових відносин сьогодні виступають двосторонні міжнародні договори.

Уніфікація колізійних норм у сфері спадкування в країнах СНД була проведена як на регіональному рівні, шляхом прийняття у Мінську 22 січня 1993 р. «Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах так і шляхом укладення окремими державами двосторонніх міжнародних договорів у сфері надання правової допомоги».

«Конвенція про правові відносини і правову допомогу у цивільних, сімейних та кримінальних справах» застосовується до тих справ про міжнародне спадкування, які зачіпають правопорядки країн – учасників СНД за умови відсутності між ними відповідного двостороннього договору.

Однією із найбільш вдалих спроб здійснити міжнародну уніфікацію колізійних норм у сфері спадкування на регіональному рівні є прийняття Регламенту «Рим IV». Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 650 про компетенцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, прийняття і виконання нотаріальних актів з питань спадкування, а також про створення європейського свідоцтва про спадкування був прийнятий 4 липня 2012 р. і набрав чинності в 2015 році.

Регламент встановлює, що за загальним правилом до регулювання спадкових правовідносин застосовується право держави, у якій спадкодавець мав постійне місце проживання на момент смерті. Проте заповідач має право обрати право держави, громадянином якої він був на момент такого вибору чи на момент смерті.

ВИСНОВКИ

У міжнародному приватному праві спадкове право, як одна із його галузей, являється одним з найбільш складних, але і водночас актуальним. У ньому дуже виразно окреслюються якісь окремі аспекти життя суспільства, які як політичні, або ж економічні. Важливу і окрему роль тут відіграються також родинні та шлюбні відносини. І без впливу звичаїв, традицій тут також не обійтись.

Шлюбно-сімейні відносини швидко розвиваються і виникає ціла низка питань. А саме, яким є призначення майна, що залишиться після смерті особи, як справедливо розподілити його серед громадян або ж яка їх участь у цьому цікавому процесі.

Спадкування в міжнародному приватному праві має важливе значення і на практиці, у повсякденному житті. Бо, на сьогоднішній день, багато людей купують нерухомість за кордоном. І тому у актуальності спадкових відносин, що ускладнені іноземним елементом не виникає ніякого сумніву.

Якщо говорити про саме визначення терміну «спадкове право», то різні автори трактують його по-різному. Проте є традиційно сформоване визначення, яке визначає спадкове право як сукупність, об'єднання норм, що регламентують порядок переходу майна (або ж майнових прав) померлого до іншої особи в певному установленому законом порядку.

Виділяють його головні ознаки і предмет. Предметом є самі суспільні відносини, які з'являються лише у випадку існування такої важливої і обов'язкової умови як смерть фізичної особи.

Спадкування розуміється як великий комплекс незалежних, але водночас взаємопов'язаних між собою правовідносин. Тому не є дивним, що право спадкування дуже взаємопов'язане саме з правом власності.

Важливими є ще такі критерії: - спадкодавець у будь-який час може скласти заповіт на все майно або його певну частину, змінити заповіт чи скасувати або взагалі не складати заповіт; - акт прийняття спадщини має своє

поширення на всю спадщину, де б вона не знаходилась; - головне право розділити спадщину надано спадкодавцеві; - незалежно від віку, статі, родинних або сімейних зв'язків, соціального становища і тому подібного спадкоємці однієї черги отримують право на спадщину абсолютно в рівних частках; - якщо після спадкодавця не залишився заповіт, то закон самостійно встановлює коло спадкоємців і сам порядок спадкування.

Стосовно важливих джерел у сфері спадкування, то це Конституція України (наділена вищою юридичною силою), міжнародні акти, підзаконні акти, Цивільний Кодекс України і тд.

Проте, для того, щоб визнати за міжнародним договором правову природу джерела права необхідно, щоб Верховною Радою України була надана згода на його обов'язковість.

Цивільний Кодекс України дає нам зазначення про те, що спадкування взагалі ділиться на два основні види – це спадкування за заповітом та спадкування за законом.

Заповіт можна розуміти як волевиявлення спадкодавця. Це волевиявлення полягає у тому, що спадкодавець визначає подальшу долю свого майна після смерті. Він має абсолютне право власноручно скласти заповіт і призначити спадкоємців. На свій розсуд він може будь-як розподіляти це майно, майнові права та обов'язки.

Заповідач має право за своїм розсудом заповідати своє майно особам, яким він сам захоче без пояснення причини. Заповідач може за своїм рішенням призначити частки спадкоємців в спадщині, кому яка належить. Може бути і таке, що він хоче взагалі когось позбавити цієї спадщини. Це може бути як одна людина, так і декілька.

Просто дуже важливим є питання про обов'язкові частки. І особи, які належать до цього переліку просто зобов'язані їх отримати. І спадкодавець не може нічого з цим вдіяти.

Існують найважливіші принципи при реалізації права на складення особою заповіту. До них належать свобода та таємниця заповіту. Вони і є

фундаментальними. А це означає, що певні визначені особи не мають права до відкриття спадщини розказувати, видавати і розкривати будь-які відомості про факт складання заповіту, про його зміст, скасування або зміну.

Якщо це нотаріус або інша посадова, службова особа взагалі не мають ніякого права до відкриття спадщини викривати і виказувати будь-яку інформацію, таємницю про складання такого заповіту, а також ту інформацію, що міститься в даному заповіті і тд. Це означає лиш те, що усі особи, які хоча б якось були причасні до написання і складення заповіту не мають права розкривати інформацію стосовно нього.

Проте не слід забувати також про спадкування за законом. Воно має місце тоді, коли: відсутній заповіт; заповідачем було скасовано заповіт і не написано зовсім новий заповіт; заповіт визнаний недійсним повністю або частково.

Спадкування за законом наступає тоді, коли особи мають родинні стосунки або ж перебувають у шлюбі. Важливу роль має також усиновлення.

Якщо річ йде про місце відкриття спадщини, то такий термін вважається виключно юридичним. Тому під ним слід розуміти певний населений пункт, в якому слід визначатися з спадковим наступництвом. Зрозуміло, що місце фактичної смерті і місце відкриття спадщини можуть іноді взагалі не співпадати. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця.

Можна зробити висновок, що всі спадкоємці підпадають під певну категорію черги. Їх небагато, але діти спадкодавця у першу чергу мають право на спадкування за законом. Потім йдуть рідні сестри або брати спадкодавця, його бабуся і дідусь. Наступними є рідні дядько та тітка спадкодавця. Ну а потім особи, які жили зі спадкодавцем як одна сім'я не менш як п'ять років та інші родичі.

Було розглянуто декілька випадків на прикладі України та Німеччини. Дані випадки стосувалися заборони дискримінації та права на повагу до сімейного життя і тд. Це отримало назву «Дискримінація незаконних дітей:

ЄСПЛ докоряє Німеччині за нерівноправне поводження з незаконними дітьми згідно спадкового законодавства».

Тому можна сказати, що питання спадкування за законом і заповітом є дуже важливими, бо з ними можна зіштовхнутися кожного дня в нашому житті.

Самим важливим для нас нормативно-правовим актом, який має в собі норми стосовно того, як же здійснити та яким чином взагалі відбувається спадкування є Цивільний кодекс України. У ньому містяться усі необхідні у цій галузі статті та відповіді на найважливіші запитання. Досить-таки часто використовується Закон України «Про нотаріат». До нього теж варто звертатися.

Можна зробити точний висновок, що прийняття спадщини цілком і повністю залежить від того, що забажає спадкоємець і яке його волевиявлення. Він у даному випадку завжди має вибір і може вирішити, чи хоче він приймати таку спадщину, чи не хоче.

Але важливим фактором є те, що він не може обрати якусь певну часточку із цієї спадщини і взяти її, а від іншого відмовитися. Це означає, що або він приймає усю спадщину, або не приймає її взагалі. Ця процедура є досить складною і тому, якщо все ж таки, він прийняв якусь частку, то вже вважається такою, що він прийняв усю спадщину.

Якщо ж спадкоємець взагалі не хоче бути власником такого майна, що переходить йому у спадок, він може просто відректися від неї і віддати її якимось іншим особам.

Іноді можуть виникати якісь проблеми або спори. У такому разі особа завжди має можливість право звернутися до нотаріальної контори, записати заяву і тому подібне.

Варто пам'ятати, що строк, який встановлений для прийняття майна, спадщини не можна порушувати. Це шість місяців. А рахувати варто з того моменту, коли спадкодавець помирає або ж з того дня, коли він оголошується померлим.

Якщо особи наступних черг черкають на рішення осіб попередньої черги і все залежить від того, прийме спадкодавець майно або ж ні, то з моменту його кінцевого рішення буде встановлений вже новий строк для інших осіб.

Є такий важливий момент, що якщо проходять дані шість місяців, а особа взагалі ніяк не повідомила про себе, про своє рішення, то вона автоматично вважається такою, що відреклася від спадщини. Але можуть бути різні випадки. Тому термін на ні її отримання може бути продовжений. І у тому разі, така особа може її прийняти і має на це абсолютне право, як і раніше.

Охорона спадкового майна є комплексом юридичних та технічних заходів, які виконуються зацікавленими особами, або за їх указом назначена особа, виконавець заповіту з метою забезпечення схоронності майна та його спадкування у визначеному законом порядку.

І завдяки цій функції відбувається перехід найбільш важливих і вагових суспільних інтересів і потреб на рівень охорони та захисту прав і свобод суб'єктів правових відносин, забезпечення правових вимог, а також здійснення певних приписів у правовій поведінці. Тому варто зазначити, що у цій функції взаємодоповнюються як інструментальна цінність, так і соціальна ефективність, і соціальна справедливість, адже її результативність виділяється ступенем охорони національних інтересів, правового порядку, погодженого впливу та діяння на важливі правові сфери, які й забезпечують захист прав і свобод громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменков М.С. Наследственное право: учебник для магистров / М.С. Абраменков, П.В. Чугунов отв. ред. В.А. Белов. – Москва : Изд-во Ю райт, 2013. – 423 с.
2. Абрамова Є. Н. Цивільне право: підручник: у 3-х томах. Том 3. Частина 2. [Електронний ресурс] / Є.Н. Абрамова, Н. Н. Аверченко, Ю. В. Байгушева. 2010. – Режим доступу : <http://yport.inf.ua/grajdanskoe-pravo-uchebник-tomahtom53.html>
3. Александров-Дольник М.К. Гражданское и торговое право капиталистических государств / М.К Александров-Дольник, А.Б. Альтшуллер, М.М. Богуславский, В.В. Зайцева, и др.; Отв. ред.: Яичков К.К. - М.: Междунар. отношения, 1966. - 552 с.
4. Бандурка О. М. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз) : дис. докт. філос. наук : спец. 12.00.12 / О. М. Бандурка. – К., 2003. – 403 с.
5. Бичківський О. О. Спадкування за законом за законодавством України та окремих іноземних держав / О.О. Бичківський // Право - Вісник Запорізького національного університету, 2009. - № 23 – 316 с.
6. Богуславский М. М. Международное частное право: учеб. Для студ. ВУЗов по спец. Юриспруденция. – 2-е изд., перераб. и дополн. / М.М. Богуславский. – М.: Международные отношения, – 1994. – 415 с.
7. Богуславский М. М. Международное частное право: учебник. – 5-е изд., перераб. и доп., с изм. / М.М. Богуславский. – М.: Юристъ, 2006. – 606 с.
8. Братусь С. Н. Предмет и система советского гражданского права. / С.Н. Братусь. – М.: Госюриздат, 1963. – 198 с.
9. Браун М. И. Введение в международное частное право. / М.И. Браун. - Петроград, 1915. – 79 с.
10. Вашингтонська конвенція, що передбачає уніфікований закон про міжнародний заповіт від 26 жовтня 1973 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b13

11. Гаазька конвенція про колізії законів стосовно форми спадкових розпоряджень від 5 жовтня 1961 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424
12. Гаазька конвенція про міжнародне управління спадковим майном від 2 жовтня 1973 року. [Електронний ресурс] - Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_924
13. Гайворонський В. М. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / за редакцією В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 368 с.
14. Галюк В. В. Курс цивільного та сімейного права України (у питаннях і відповідях): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ В. В. Галюк, О. Х. Юлдашев. - К.: МАУП, 2005. - 240 с.
15. Граніна І. В. Актуальні питання охорони спадкового майна виконавцем заповіту / І. В. Граніна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014 № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnikpravo.mgu.od.ua/>
16. Грін О. О. Спадкове право України: Навчальний посібник: Альб. схем / О.О.Грін. – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2012. - 219 с.
17. Дмитриева Г. К. Международное частное право: учебник / под. ред. Г. К. Дмитриевой. ПБОЮЛ Грищенко Е.М., 2001. – 656 с.
18. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право: особлива частина: підручник. А.С. Довгерт, В. І. Кисіль.- Київ: Алерта, 2012. – 376 с.
19. Эйдинова Э. Б. Наследование по закону и завещанию / Э. Б. Эйдинова. – М. : Юрид. лит, 1985. – 112 с.
20. Заїка Ю.О. Спадкове право України : Навч. посіб. / Ю.О. Заїка .– К.: Істина, 2006. – 216 с.
21. Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні : дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Ю.О. Заїка. – К., 2007. – 288 с.
22. Зайцев О. Л. Основні положення спадкового права / О. Л. Зайцев // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 112–115 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10zolpcp.pdf>

23. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

24. Земельний кодекс України: затверджений Законом України від 25 жовтня 2001р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 3 - 4 [Електронний ресурс] . Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

25. Іванова К. Ю. Склад спадщини: Теоретичні та практичні проблеми визначення / К. Ю. Іванова / Електронне наукове фахове видання Порівняльно-аналітичне право № 5, 2015.

26. Иоффе О.С. Советское гражданское право. Курс лекций. / О.С. Иоффе – Ч. III. – Л., Изд-во Ленингр. ун-та, 1965. - 494 с.

27. Инцас В. Л. Наследование как особый вид правопреемства в советском гражданском праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В. Л. Инцас ; Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. Юридический факультет. – Л., 1973. – 15 с.

28. Канюк Н. М. Класифікація принципів спадкування // Часопис Київського університету права / Н. М. Канюк. – 2014. – № 4. – 155 с.

29. Кармаза О.О. Міжнародне спадкове право: наук.-практ. посіб. / О.О. Кармаза. - Київ: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2007. – 328 с.

30. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. Право України. / В. І. Кисіль.- 2013. № 7.

31. Ковальський В. С. Охоронна функція права : [монографія] / В.С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 336 с.

32. Конвенція про правові відносини і правову допомогу у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009/print1444315331426685

33. Конвенція про право, що застосовується до спадкування майна померлих осіб, прийнята у Гаазі 1 серпня 1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://assets.hcch.net/docs/5af01fa4-c81f-4e99-b214-64421135069f.pdf>
34. Коссака В. М. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / В. М. Коссака. – К. : Істина, 2004. – 976 с.
35. Лунц Л. А. Международное частное право. Особенная часть. / Л. А. Лунц - М.: «Юрид. литература», 1973. – 263 с.
36. Малешин Д. Я. Методология гражданского процессуального права / Д. Я. Малешин. – М. : Статут, 2010. – 208 с.
37. Михайлів М. О. Міжнародні договори України про правову допомогу в цивільних справах як джерело правового регулювання спадкування за заповітом в міжнародному приватному праві. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 10. – 233 с.
38. Нарышкина Р. Л. Гражданское и торговое право капиталистических государств. Ч. II / Под ред. Р. Л. Нарышкиной. — М.: Междунар. отношения, 1984. — 304 с.
39. Науково-практичний коментар до цивільного кодексу України: у 4 т. / А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань. - К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2006. - Т. 3. - 928 с.
40. Нелін О. «Двір» («дворище») в сімейній і соціальній організації українського соціуму та у спадковому праві України (XI – XIX ст.) // Юридична Україна. – 2014. – № 4. – 8 с.
41. Нелін О. Спадкове право УРСР за Цивільним кодексом 1963р. / Підприємництво, господарство і право. - №6 – 2008 - 150 с.
42. Нестерцова - Собакарь О.В. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт. ; кер.авт. кол, канд. юрид. наук, доц. О.В. НестерцоваСобакарь. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ., 2017. – 164 с.
43. Печений О. К. Науково-правовий висновок щодо визначення статусу онуків (правнуків) як спадкоємців п'ятої черги та співвідношення зі

спадкуванням за правом представлення / О. К. Печений // Спадкове право. - 2009. - № 2

44. Попов А. А. Международное частное право: учеб. пособ. – 2-е изд., доп. и перераб. / А.А. Попов. – Х.: Каравелла, 2000. – 244 с.

45. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 №296/5. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0283-04>

46. Про Консульський статут України. 127/94, поточна редакція — Редакція від 21.05.2002, підстава - 474/2002. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94>

47. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 4 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №23. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

48. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7 // Офіційний веб-портал ВР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

49. Радченко О.В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : [монографія] / О.В. Радченко – Х. : Магістр», 2009. – 380 с.

50. Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про компетенцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, прийняття і виконання нотаріальних актів з питань спадкування, а також про створення європейського свідоцтва про спадкування від 4 липня 2012 р. № 650/2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:201:0107:0134:EN:PDF>

51. Ромовська З. В. Реформа спадкового права / З. В. Ромовська // Українське право. – 1997. – № 1. –109 с.

52. Рубанов А. А. Наследование в международном частном праве (отношения СССР с капиталистическими странам). / А.А.Рубанов. — М.: Наука, 1966. — 236 с.
53. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 ., № 2947-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 21-22, ст.135 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
54. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. / О.Ф.Скакун. – Х.: Консум, 2000. –398 с.
55. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
56. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : Учебник. Перевод с украинского / О.Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2005. – 840 с.
57. Слабошпицька У .О. Система колізійних норм Риму IV: основні положення Регламенту (ЄС) № 650/2012. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2015. № 34. Т. 1. – 111 с.
58. Суходольский Г. В. Основы психологической теории деятельности / Г. В. Суходольский. – Л., 1988. – 168 с.
59. Тимченко Л. Д. Международное право: учебник. / Л.Д.Тимченко. – Х.: Консум, 1999. – 528 с.
60. Тихомиров Ю. А. Коллизионное право. / Ю.А.Тихомиров. - М., 2000. – 394 с.
61. Толстых В. Л. Коллизионное регулирование в международном частном праве. / В.Л. Толстых. – М.: Спарк, – 2002. – 244 с.
62. Фурса С. Я. Спадкове право. Теорія і практика [навч. посіб.] / С. Я. Фурса, Є.І. Фурса. – К. : Атіка, 2002. – 496 с.
63. Храбсков Е. О. Історія приватного права Європи: східна традиція. / Е.О. Храбсков.— Одеса: Юрид. літ., 2000.— 155 с.

64. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
65. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є.О. Харитонова, О.М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2016. – 1101 с.
66. Чуднівєць О. Д. Особливості спадкування за законом усиновленими та усиновлювачами в Україні та в Європейських країнах: порівняльно-правовий аналіз: Матеріали щорічної міжнародної науково - практичної конференції / О.Д. Чуднівєць, О.О. Бичківський. - Запоріжжя, 17-18 травня 2007 р. / М-во освіти і науки, Запорізький національний університет. - Запоріжжя: ЗНУ, 2007. - 401 с.
67. Шишка Р.Б. Цивільне право в Україні : курс лекцій:У 6 томах. Т. 1. / [Р. Б. Шишка (керівник авт. кол.), О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін.] ; за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. – Харків : Нац. ун-т внутр. Справ, 2004. – 417 с.
68. European Court of Human Rights / 09.02.2017 - 29762/10 . - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>